

สภาพทั่วไปของเขตอุตสาหกรรม

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงหัวข้อต่าง ๆ ที่ส่งผล หรือ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินของเขตอุตสาหกรรม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ ระบบการคมนาคมขนส่ง ลักษณะและสภาพอาคาร สภาพทางเศรษฐกิจ แหล่งงาน และระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

4.1 สภาพทางกายภาพ

4.1.1 ขนาดและที่ตั้ง เขตอุตสาหกรรมมีเนื้อที่ประมาณ 22.21 ตารางกิโลเมตร หรือ 13,881.27 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.42 ของเนื้อที่กรุงเทพฯ จัดว่ามีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 14 ของเขตทั้งหมด มีเนื้อที่ใกล้เคียงกับเขตห้วยขวาง มีที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านตะวันออกเป็นแนวยาวขึ้นไป ถูกกำหนดให้เป็นเขตชั้นใน มีอาณาบริเวณติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยมีคลองบางเขนเป็นเส้นแบ่งเขต
ทิศใต้	จดเขตพระนครและเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต
ทิศตะวันออก	จดเขตพญาไท และเขตบางเขน มีทางรถไฟสายเหนือและคลองประปาเป็นเส้นแบ่งเขต ตามลำดับ
ทิศตะวันตก	จดเขตบางกอกน้อย มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่ง

4.1.2 พื้นที่ปกครอง ปัจจุบันเขตอุตสาหกรรมแบ่งการปกครองเป็น 6 แขวง ได้แก่

1. แขวงอุตสาหกรรม มีเนื้อที่ประมาณ 2.233 กม² หรือ 1,395.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.05 ของเนื้อที่เขต อยู่ทางด้านทิศใต้
2. แขวงวชิรพยาบาล มีเนื้อที่ 1.074 กม² หรือ 671.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.84 อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ทางด้านทิศใต้
3. แขวงสวนจิตรลดา มีเนื้อที่ 1.737 กม² หรือ 1,085.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.82 อยู่ทางด้านทิศตะวันออกติดทางรถไฟ

4. แขวงสี่แยกมหานาค มีเนื้อที่ 0.339 กม² หรือ 211.88 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.53 อยู่ด้านทิศตะวันตก

5. แขวงถนนนครไชยศรี มีเนื้อที่ 5.272 กม² หรือ 3,295 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.74 อยู่ระหว่างคลองบางซื่อกับคลองสามเสน

6. แขวงบางซื่อ มีเนื้อที่ 11.555 กม² หรือ 7,221.88 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.02 อยู่ทางด้านทิศเหนือตั้งแต่คลองบางซื่อขึ้นไป

เนื่องจาก เขตดุสิต อยู่ในพื้นที่ เขตเทศบาลมาตั้งแต่ต้น จึงเป็นพื้นที่ เขตเมืองไม่มีก้านั้นปกครอง ตามลักษณะการปกครองท้องถิ่น และได้มีการแบ่งย่อยออกเป็นหมู่บ้าน

4.1.3 ภูมิประเทศ และภูมิสัณฐาน กรุงเทพมหานครตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ลักษณะภูมิประเทศจึงเป็นที่ราบลุ่ม มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่มากนัก มีคลองใหญ่ย่อยมากมาย บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นอาณาบริเวณของดินตะกอนกว้างและลึกมาก สันนิษฐานว่าเป็นแอ่งรูปกรวยตัดครึ่ง ดินตะกอนชั้นบนสุดเป็นดินอ่อนที่มีส่วนประกอบของเม็ดดินเป็นดินเหนียวเสียวส่วนใหญ่ ชั้นดินมีหนาประมาณ 15-20 เมตร แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนแรกเป็นตอนบนของชั้นดิน หนาประมาณ 3-5 เมตร เกิดจากการตกตะกอนของน้ำทะเลในอ่าวไทย ผสมกับตะกอนดินที่มากับแม่น้ำเจ้าพระยาในขณะที่เกิดน้ำท่วม ดินส่วนที่เหลือด้านล่าง เป็นดินที่เกิดจากการตกตะกอนของน้ำทะเลเป็นส่วนใหญ่ อายุของดินอ่อนชั้นบนนี้ประมาณไม่เกิน 10,000 ปี ยังอยู่ในสภาพที่อ่อนถึงอ่อนมาก พร้อมทั้งจะไหลและยุบตัวได้มาก เมื่อมีแรงมากกระทบ ส่วนในเนื้อดินมีปริมาณน้ำปนอยู่เป็นอัตราส่วนที่สูงมาก การยุบตัวจึงไม่เกิดทันทีทันใดทั้งหมด โดยจะยุบตัวเป็นระยะ เวลานั้นปีขึ้นไป จึงเป็นชั้นดินที่สร้างปัญหาต่อการก่อสร้างอย่างมาก ใต้ชั้นดินอ่อนลงไปเป็นชั้นดินตะกอนที่อัดตัวกันแน่นของดินเหนียว ทราย กรวด เป็นชั้น ๆ ซึ่งอาจปนกันบ้าง จนถึงชั้นหินดาน ซึ่งลึกจากผิวดินมากคือประมาณ 430 ถึง 1800 เมตร ไม่เท่ากัน (ขณะที่จังหวัดทางด้านเหนือกรุงเทพฯ จากชานชาขึ้นไปจะลึกจากผิวดินเพียง 70 เมตร) ดังนั้นความมั่นคงของโครงสร้างดินในกรุงเทพฯ จึงน้อยมาก สำหรับเขตดุสิตซึ่งจัดอยู่ในแนวที่ 1 คลองประปา ชั้นดินเหนียวอ่อนบนสุดจะหนาถึง 13-15 เมตร ชั้นถัดไปเป็นดินเหนียวปานกลาง หนาโดยเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร (บางบริเวณก็ไม่มี) ตั้งแต่ความลึก 15 เมตรลงมาเป็นดินแข็ง ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวแข็งไปจนถึงความลึกประมาณ 25-30 เมตร จากนั้นก็ เป็นชั้นทรายที่แน่นตัว (คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

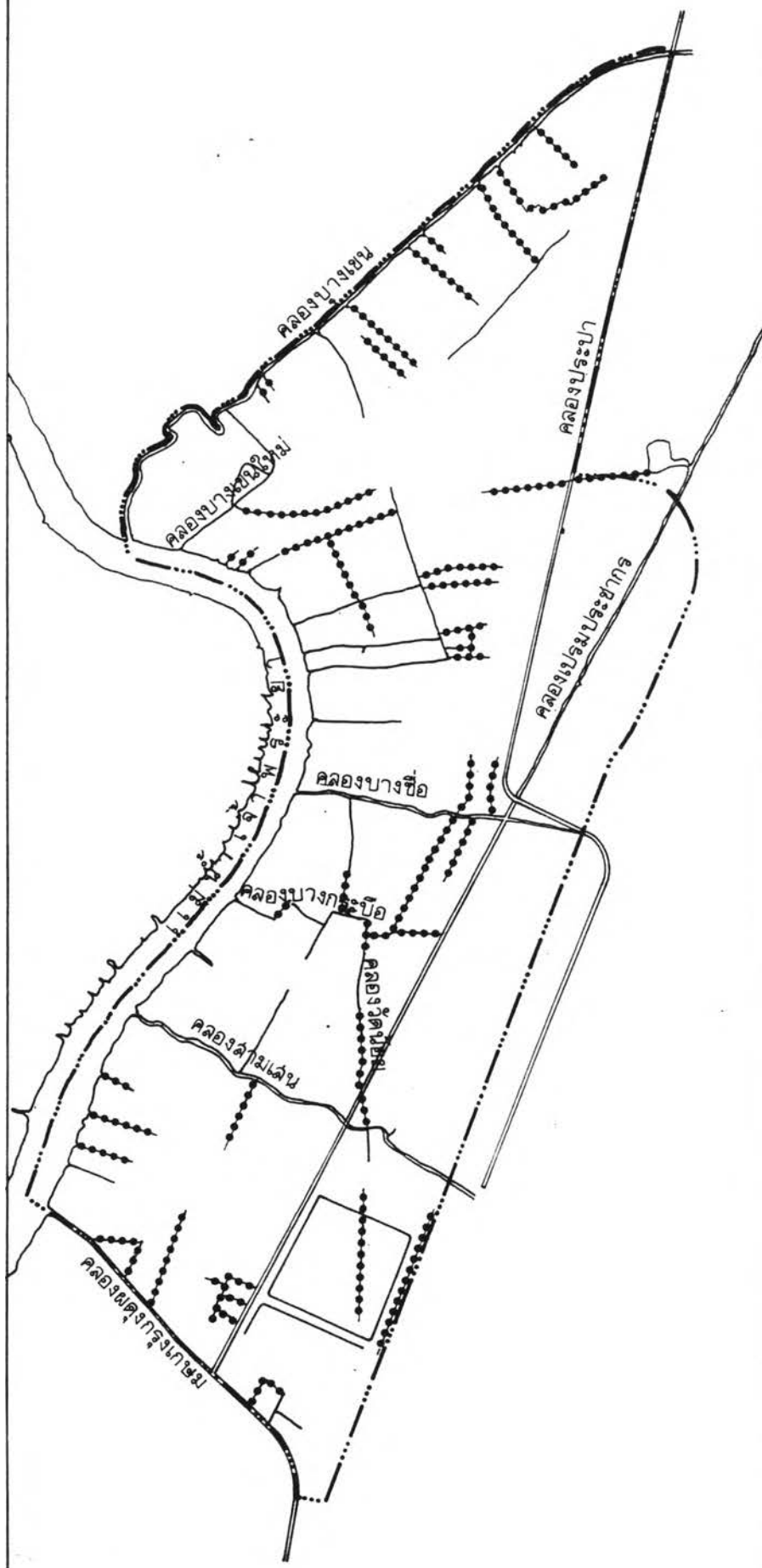
เนื่องจาก เขตดุสิต เป็น เขตที่อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวยาวตลอด จึงมีการทำสวนผลไม้ริมแม่น้ำในอดีต มีการขุดคลองจากแม่น้ำเจ้าพระยา ให้ไหลเข้าไปในพื้นที่ เพื่อทำการเกษตร

แสดง : คลองในเขตตุลิต

คลองที่ยังคงสภาพ

คลองที่ตื้นเขิน หมดสภาพ

ที่มา : สำนักงานเขตตุลิต

สัญลักษณ์

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

คลองในปัจจุบัน

คลองที่หมดสภาพ

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตตุลิต

แผ่นที่ 4.2

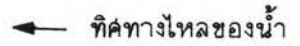

แสดง: ระดับความสูงของพื้นที่

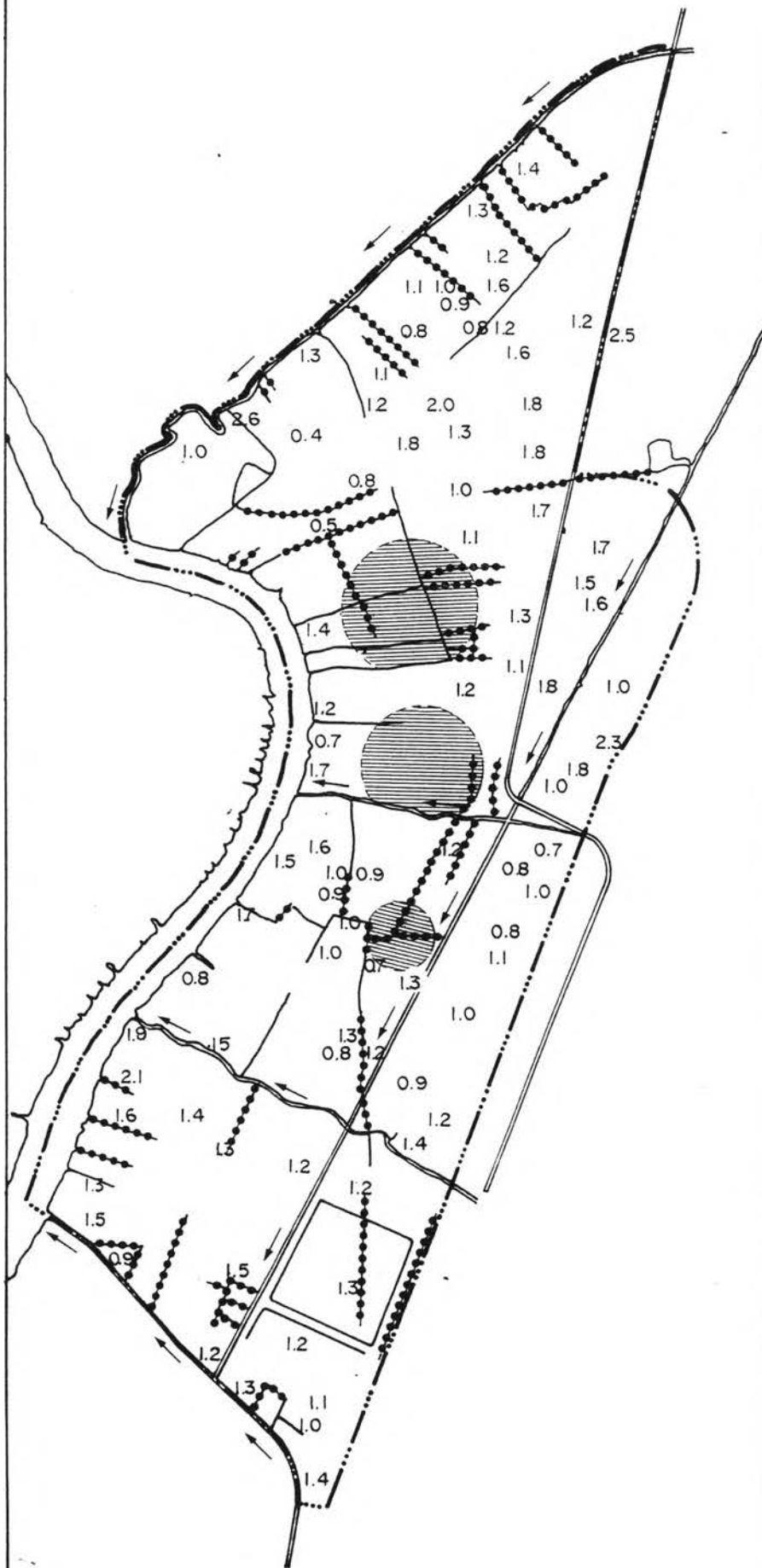
0.1 ระดับความสูง (เมตร)

บริเวณที่ลุ่ม

ทิศทางไหลของน้ำ

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

สัญลักษณ์

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- คลองในปัจจุบัน
- คลองที่หมดสภาพ

การศึกษาแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตลุ่ม

แผ่นที่ 4.3

จึงปรากฏชื่อ "บาง" ต่าง ๆ มากมาย เช่น บางช้อน บางโพ บางซื่อ บางกระบือ เป็นต้น คลองที่สำคัญได้แก่ คลองสามเสน บางซื่อ บางโพ บางช้อน และคลองเปรมประชากร คลองส่วนใหญ่อยู่ในแนวตะวันตก-ตะวันออก ยกเว้นคลองเปรมประชากร จะอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อประโยชน์ในการทำการเกษตรและการคมนาคม ในอดีตมีการใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นในพื้นที่มีคลองสายสำคัญมาตัดกันจะปรากฏเป็นย่านการค้า ซึ่งเขตคูสิดก็มีหลายแห่ง เช่นย่านบางซื่อ ย่านมหานาค เป็นต้น และยังคงความสำคัญมาจนปัจจุบัน แม้ว่าการสัญจรทางเรือจะคลายความสำคัญไปแล้ว ในปัจจุบัน คลองในเขตคูสิด รวมทั้งคูต่าง ๆ มีประมาณ 63 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 93.5 กิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ได้ประมาณ 513 ไร่ ส่วนใหญ่มีสภาพดินเป็นมีวัชพืชชุกชุมเต็ม และบางคลองถูกรุกทำลายโดยอาคารต่าง ๆ คลองที่ยังสามารถเดินเรือได้มีเพียงคลองเปรมประชากรทางด้านเหนือ (แขวงบางซื่อ) เท่านั้น หน้าที่หลักของคลองในเขตคูสิดปัจจุบันคือระบายน้ำลงแม่น้ำเจ้าพระยา

เขตคูสิดมีระดับความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 1.2 เมตร จากระดับน้ำทะเล แต่มีบางพื้นที่ที่ลุ่มต่ำลงไป ซึ่งมีความสูงเพียง 0.4-0.8 เมตร เช่นบริเวณเหนือคลองบางซื่อ บริเวณบางช้อน และบริเวณริมคลองบางเขน (ตามแผนที่ ที่ 4.3) จึงก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังได้บ้าง แต่เนื่องจากพื้นที่เขตคูสิดถูกจัดอยู่ในเขตเศรษฐกิจชั้นใน ได้มีการป้องกันน้ำท่วมอย่างดี จึงไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องนี้

4.1.4 ภูมิอากาศ โดยส่วนรวมของกรุงเทพฯ มีภูมิอากาศร้อนชื้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม การผันแปรของอุณหภูมิเพียงเล็กน้อย อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส มีความชื้นสูงมากโดยเฉลี่ยเกือบร้อยละ 80 ต่อปี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,500 มิลลิเมตร (60 นิ้ว) ต่อปี (สิงหา เสนาณรงค์ 2521 : 54)

4.2 ระบบการคมนาคมขนส่ง

เนื่องจากเขตคูสิด อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา การคมนาคมขนส่ง จึงมีทั้งทางบกและทางน้ำ โดยการคมนาคมทางบกเป็นการคมนาคมหลัก โดยเฉพาะทางรถยนต์ นอกจากนั้นยังมีการคมนาคมทางรถไฟอยู่บ้าง สำหรับการคมนาคมทางน้ำนั้น มีเพียงสองสายคือ แม่น้ำเจ้าพระยา และคลองเปรมประชากรด้านเหนือ

4.2.1 ถนน เมื่อแบ่งแยกประเภทตามหน้าที่ ถนนสำคัญในเขตรวมทั้งสะพานข้ามแม่น้ำ ได้แก่

1. ถนนสายหลัก (Arteriale or Distributor) ซึ่งหมายถึง ถนนที่มีความคล่องตัวในการจราจรปานกลาง และมีการให้บริการพื้นที่ข้างถนนไม่มากนัก ทำหน้าที่กระจายการจราจรจากถนนสายประธานหรือทางด่วน เพื่อเข้าไปสู่ชุมชนต่าง ๆ มี 9 สาย คือ ถนนรัชดาภิเษก (วงศสว่าง) ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ถนนประชาราษฎร์ 2 ถนนสามเสน ถนนพระราม 5 ถนนราชวิถี ถนนราชดำเนินนอก ถนนนครสวรรค์ และถนนพิษณุโลกตอนปลาย

2. ถนนสายรอง (Collector) ซึ่งมีการให้บริการพื้นที่ข้างถนนค่อนข้างมาก ทำหน้าที่รวบรวมการจราจรจากถนนสายย่อย หรือถนนซอย เพื่อเชื่อมต่อกับถนนสายหลักมี 25 สาย สายที่สำคัญ ได้แก่ ถนนประชาราษฎร์ 1 ถนนพิบูลสงคราม (ทางหลวงหมายเลข 306) ถนนประชาชื่น ถนนทหาร ถนนอานวยสงคราม ถนนนครไชยศรี ถนนสุขวิทย ถนนศรีอยุธยา ถนนพิษณุโลกด้านใน ถนนลูกหลวง ถนนสวรรคโลก ถนนพิชัย และถนนราชสิมาเหนือ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังประกอบด้วย ถนนสายย่อย และถนนซอยอีกมากมาย (ถนนซอยมีทั้งหมดประมาณ 156 สาย) เป็นที่น่าสังเกตว่าในเขตคูสิตไม่มีถนนสายประธาน ทั้งนี้ เนื่องจากคูสิตเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ใจกลางเมือง ที่มีวิวัฒนาการการพัฒนามาเป็นเวลานาน ในสมัยก่อนถนนประเภททางด่วนหรือสายประธานจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด

รูปแบบของถนนในพื้นที่ด้านล่าง จากคลองบางซื่อลงมา ซึ่งเป็นพื้นที่เก่า ถนนสายหลัก สายรอง รวมทั้งถนนสายย่อยและถนนซอยต่าง ๆ จะตัดและเชื่อมต่อกันเป็นรูปตารางสี่เหลี่ยม (Grid Pattern) มีการเข้าถึงสะดวกมาก ส่วนพื้นที่เหนือคลองบางซื่อ ประกอบด้วยถนนสายหลักเป็นแนวยาวขึ้นไป จำนวน 3 สาย แต่มีแนวถนนตะวันออก-ตะวันตกเพียงสายเดียว และยังขาดแคลนถนนสายรอง ถนนสายย่อย ที่จะมาเชื่อมต่อ ทำให้การเข้าถึงพื้นที่ไม่สะดวกเท่าที่ควร

ความกว้างของถนน คูสิตมีเนื้อที่ผิวจราจร ประมาณร้อยละ 7.82 ของพื้นที่เขตทั้งหมด และมีเนื้อที่ประมาณร้อยละ 4 ของพื้นที่ผิวจราจรทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร ถนนสายหลักมีความกว้างของผิวจราจรตั้งแต่ 12-33 เมตร โดยถนนราชดำเนินมีผิวจราจรกว้างที่สุดคือ 33 เมตร รองลงมาคือถนนรัชดาภิเษกประมาณ 25 เมตร ส่วนถนนที่มีผิวจราจรน้อยที่สุด คือ ถนนพระราม 5 ประมาณ 12 เมตร สำหรับถนนสายรองมีความกว้างตั้งแต่ 10-24 เมตร แต่ส่วนใหญ่จะมีผิวจราจรอยู่ระหว่าง 11-12 เมตร ได้แก่ถนนพื้นที่ด้านใน เช่น ถนนอานวยสงคราม ถนนนครไชยศรี ถนนสวรรคโลก ถนนพิชัย ถนนราชสิมา เป็นต้น ส่วนถนนในพื้นที่ด้านเหนือนั้นมีความกว้างของผิวจราจรมากขึ้น เช่น ถนนประชาราษฎร์ 1 ถนนพิบูลสงคราม ถนนประชาชื่น เป็นต้น ถนนพิบูลสงครามมีความกว้างมากที่สุดคือ 24 เมตร สำหรับถนนซอยโดยทั่วไปไม่มีผิวจราจร

แสดง: ถนนและระบบการจราจร

←←← ถนนให้รถวิ่งทางเดียว
(มีช่องรถเมล์วิ่ง)

ที่มา : กองผังเมือง กทม.

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- - - - - เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- ≡≡≡≡ แม่น้ำ, คลอง

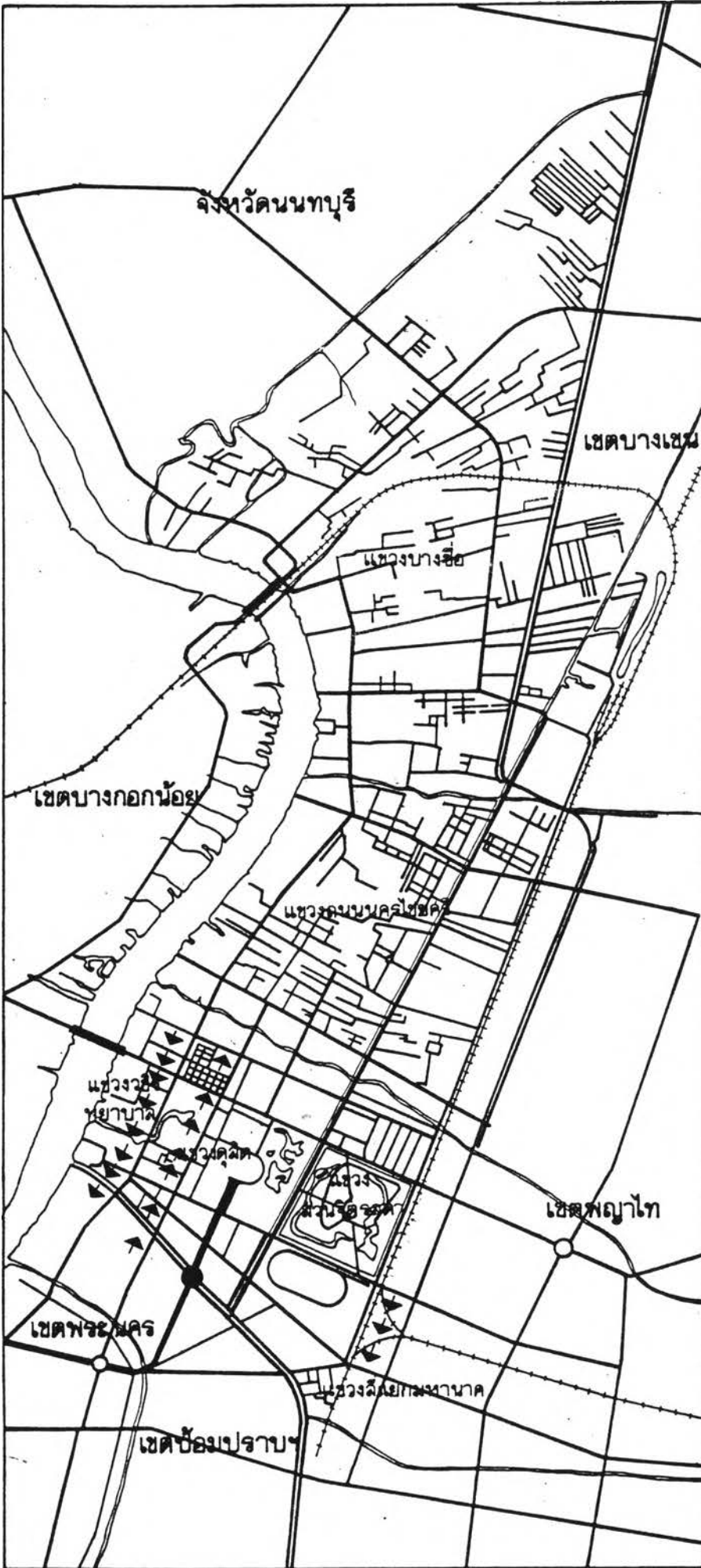
การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ
และ

แนววิสัยการใช้ที่ดินเขตคูัด

แผ่นที่ 4.4

0 500 1 2.กม.

กว้างตั้งแต่ 3.5-7 เมตร

เมื่อพิจารณาความยาวถนนทั้งหมด คือประมาณ 122,832 เมตร ปรากฏว่าเป็นถนนสายหลักประมาณ 17.7% หรือ 21,692 เมตร และเป็นถนนสายรองกับถนนสายย่อยร้อยละ 30.3 และ 52 ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาจากปริมาณพื้นที่ (คิดรวมเขตทาง) ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 1,909,728 ตารางเมตร จะเป็นถนนสายหลัก 668,400 ตารางเมตร หรือร้อยละ 35 ถนนสายรองร้อยละ 43.5 ขณะที่ถนนสายย่อย (ซอย) มีเพียงร้อยละ 21.5 (หรือประมาณ 410.677 ตารางเมตร) แสดงว่าจำนวนถนนแต่ละประเภทในเขตคูสิตมีความสอดคล้องและสมดุลกันในระดับที่ดี

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อที่ถนนของเขตคูสิตแล้วจัดได้ว่ามีมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะเนื้อที่ถนนรวมของกรุงเทพมหานคร มีเพียงร้อยละ 0.836 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น

4.2.2 สภาพการจราจร และปริมาณการจราจร

เขตคูสิตเป็นทางผ่านของการเดินทางเข้ามาทำงานในเมือง แนวที่สำคัญคือจากด้านทิศเหนือของกรุงเทพฯ ทั้งจากประชาชนซึ่งอยู่อาศัยในเขตคูสิตเอง แถบประชาชื่น บางซื่อ และประชาชนจากจังหวัดนนทบุรี และด้านทิศตะวันตก จากฝั่งธนบุรี เนื่องจากสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ในเขตคูสิตถึง 2 แห่งคือ สะพานกรุงธนบุรี และสะพานพระราม6 ดังนั้น ในช่วงชั่วโมงเร่งรีบจึงมีปริมาณรถเข้ามาในเขตคูสิตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับถนนในกรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นคอขวด กล่าวคือ เมื่อเข้าเขตชั้นในจะมีขนาดเล็กแคบ จึงก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดเป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณาจากปริมาณการจราจร พบว่า ถนนพิษณุโลก ช่วงระหว่างถนนนครสวรรค์กับสะพานลอยยมราช มีปริมาณการจราจรต่อวันสูงที่สุดคือ 69,544 คันต่อวัน รองลงมาคือ ถนนหลานหลวง ประมาณ 68,200 คันต่อวัน ถัดมาคือ ถนนสวรรคโลก (ช่วงถนนศรีอยุธยาถึงถนนหลานหลวง) ถนนสามเสน ถนนศรีอยุธยา (ช่วงถนนราชดำเนินนอกถึงทางรถไฟ) ถนนพระราม5 ถนนสุขุมวิท และถนนราชวิถี ตามลำดับ

ถนนเหล่านี้ เมื่อเปรียบเทียบกับ ถนนสายสำคัญในเขตต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯ จะเห็นว่าปริมาณการจราจรไม่สูงมากนัก (ถนนพระราม4 มีปริมาณการจราจร 159.152 คัน/วัน ถนนพหลโยธิน 80.711 คัน/วัน) แต่เนื่องจากมีผิวจราจรแคบตั้งที่กล่าวมาแล้วจึงก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดขึ้นได้ แม้ว่าจะมีการแก้ไขโดยใช้ระบบรถวิ่งทางเดียวในถนนบางสายก็ตาม ถนนที่มีการจราจรติดขัดมากในชั่วโมงเร่งด่วนคือถนนสามเสน เนื่องจากมีสถานีราชการและโรงเรียนขนาดใหญ่หลายโรง ประกอบกับเป็นจุดตัดกับถนนราชวิถีและถนนสุขุมวิท ซึ่งมีรถข้ามแม่น้ำ

แผนที่ 4.5 แสดงปริมาณการจราจรกรุงเทพมหานคร

แสดง : ปริมาณการจราจร

20,000 50,000 คัน/วัน

ไม่มีข้อมูล

ที่มา : สำนักผังเมือง

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- - - - - เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ

แนวโน้มการใช้ที่ดินเขตคูัด

แผ่นที่ 4.6

0 500 1 2 กม.

จังหวัดนนทบุรี

เขตบางเขน

แขวงบางซื่อ

เขตบางกอกน้อย

แขวงถนนนครไชยศรี

แขวงวัดเทพนิมิต

แขวงวัดราชคฤห์

แขวงวัดราชคฤห์

เขตพญาไท

เขตพระนคร

แขวงวัดเทพนิมิต

เขตป้อมปราบฯ

เจ้าพระยามาทงสะพานกรุงธนบุรีมาเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจของสำนักผังเมือง พบว่า ความเร็วบนถนนสายนี้ในช่วงซึ่งโมงเร่งด่วนมีเพียง 6 กิโลเมตร/ชั่วโมง เท่านั้น ถนนที่มีปัญหา การจราจรติดขัดในช่วงชั่วโมงเร่งด่วน รองลงไปได้แก่ถนนราชวิถี ถนนพระราม5 ถนนราชสีมา และถนนสวรรคโลก ถนนที่มีปัญหาการจราจรติดขัดอย่างมาก จะอยู่ในพื้นที่ด้านใต้ของเขต ซึ่ง เชื่อมต่อกับเขตพระนคร เนื่องจากยังเป็นแหล่งงานที่สำคัญโดยเฉพาะภาคราชการ ส่วนในพื้นที่ ด้านเหนือ (แขวงบางซื่อ) ไม่มีปัญหาการจราจรมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาการจราจรติดขัด จะมีเฉพาะในช่วงชั่วโมงเร่งรีบเท่านั้น ในเวลาอื่นไม่ค่อยมีปัญหา

4.2.3 การขนส่งมวลชน

1. ทางรถยนต์ พื้นที่เขตดุสิต มีรถประจำทาง ขสมก.วิ่งบริการ จำนวน ทั้งหมด 49 สาย เป็นรถโดยสารธรรมดา 42 สาย และรถโดยสารปรับอากาศ 7 สาย บริการ ในถนนสายสำคัญคลุมทั่วพื้นที่ ถนนสามเสนมีรถประจำทางผ่านมากที่สุด รองลงมาคือถนนประชา- ราชูร์2 และถนนราชวิถี แม้จะมีรถประจำทางเป็นจำนวนมากแต่เห็นได้ว่ายังไม่เพียงพอใน ด้านปริมาณรถ โดยเฉพาะในช่วงซึ่งโมงเร่งรีบ เพราะผู้โดยสารยังต้องเบียดเสียดกันอย่างมาก สำหรับถนนซอย บริเวณซึ่งมีชุมชนพักอาศัยนั้น มีรถบริการของเอกชนประเภทรถสองแถว และรถ จักรยานยนต์ อยู่เป็นจำนวนมาก

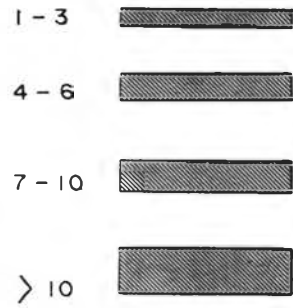
2. ทางรถไฟ ผ่านด้านทิศตะวันออกของพื้นที่เขต จนกระทั่งถึงสถานีชุมทาง บางซื่อ จากนั้นจึงมีทางรถไฟสายใต้พาดผ่านไปยังทางบางซื่อ และข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่สะพาน พระราม6 สถานีรถไฟที่สำคัญคือ สถานีชุมทางบางซื่อ ซึ่งเป็นจุดบรรจบของทางรถไฟสายเหนือ กับสายใต้ และสถานีรถไฟสามเสน ซึ่งเป็นที่ขึ้นของผู้โดยสารทางรถไฟ ซึ่งมีผู้โดยสารรถไฟใช้มาก ทั้งสองสถานี มีทั้งผู้โดยสารระยะใกล้ และระยะไกล

3. การขนส่งทางน้ำ เนื่องจากทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่เขต ติดกับ แม่น้ำเจ้าพระยาโดยตลอด การขนส่งทางแม่น้ำเจ้าพระยา จึงมีความสัมพันธ์กับเขตดุสิตอยู่มาก นับแต่อดีต พบว่ามีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมประเภทโรงเลื่อยไม้ และโรงสีข้าว เรียงรายริม แม่น้ำเจ้าพระยามากมายเพราะสะดวกในการขนส่งวัตถุดิบ และสินค้าที่ผลิตแล้ว ครั้นมาถึงปัจจุบัน ก็ปรากฏว่ายังมีท่าทรายอยู่ริมแม่น้ำหลายแห่ง นอกจากนี้ที่สำคัญ คือ การโดยสารทางเรือของ ประชาชน ซึ่งมีทั้งเรือข้ามฟาก และเรือโดยสารวิ่งตามแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะการเดินทาง ไปจังหวัดนนทบุรี

ท่าเรือข้ามฟากมีทั้งหมด 5 ท่า คือท่าเทเวศร์ ท่าสะพานแดง ท่าพายัพ ท่าวัดจันทร์สโมสร และท่าเกียกกาย ท่าที่สำคัญที่สุดคือท่าเทเวศร์ เพราะสามารถข้ามไปลงได้

แสดง : จำนวนอาคารต่อไร่

ที่มา : การสำรวจ

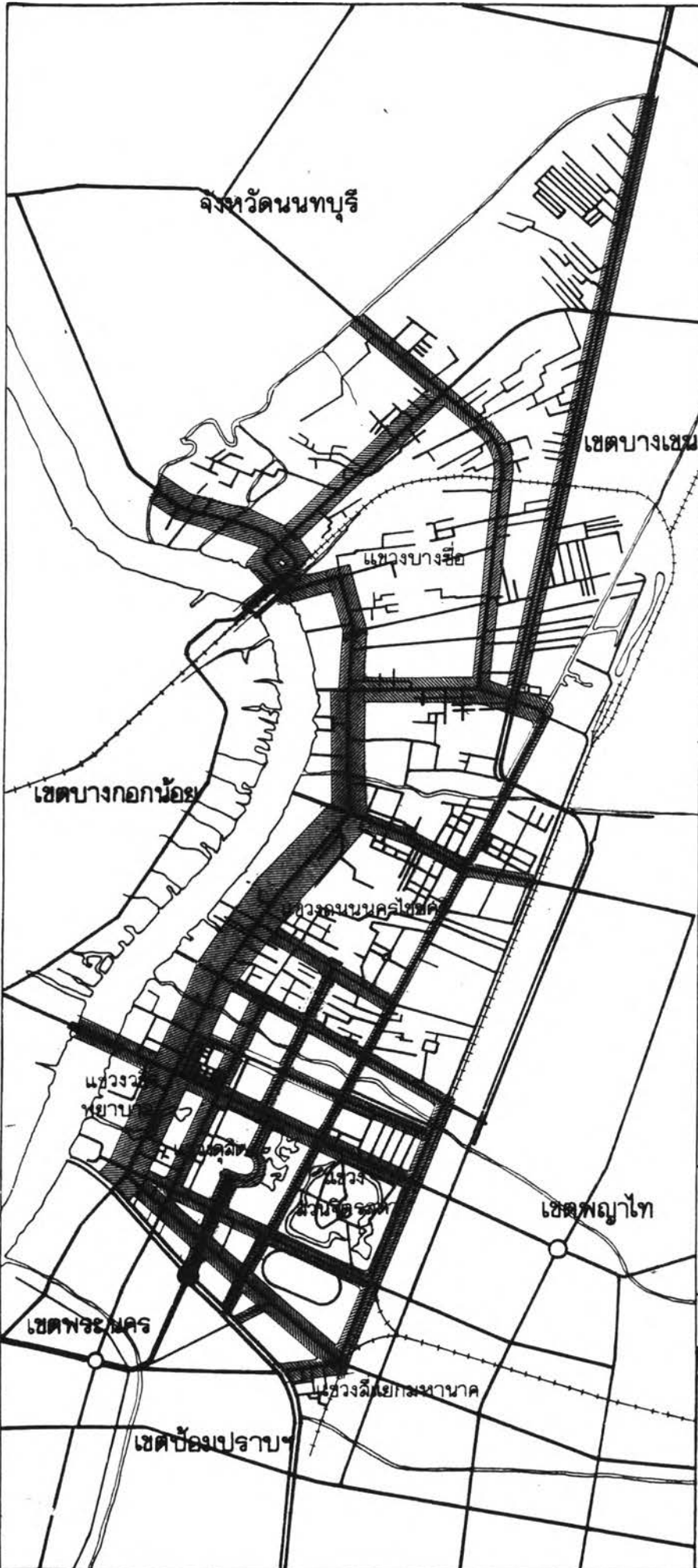
สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- - - - - เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- ⊕ แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ

แนวโน้มการใช้ที่ดินเขตคูัด

แผ่นที่ 4.7

แสดง: ท่าเรือและปริมาณมากน้อย
ของผู้โดยสาร

- ท่าเรือข้ามฝาก
- ท่าเรือด่วน

สัญลักษณ์

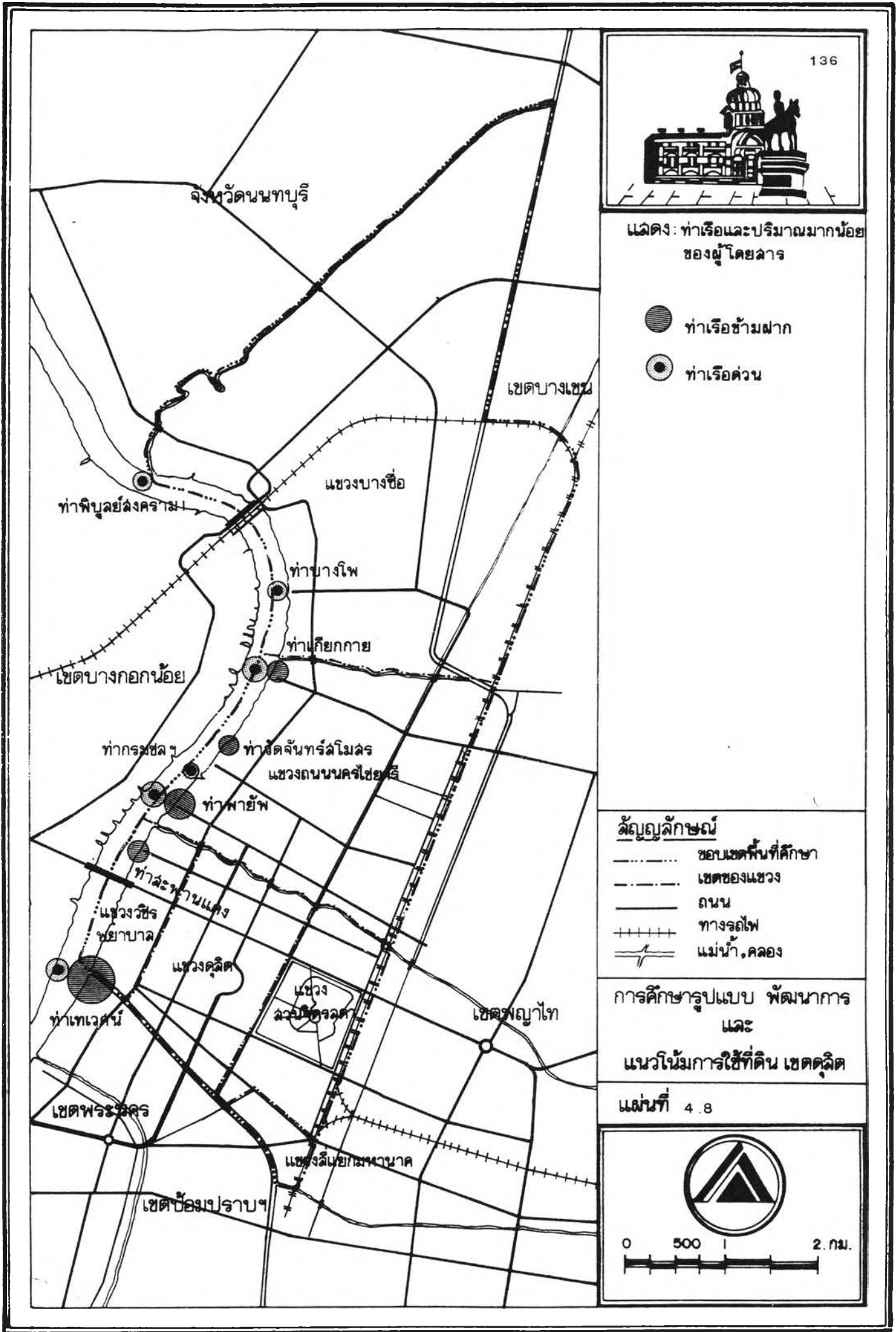
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตคูัด

แผนที่ 4.8

0 500 1 2 กม.

หลายที่ทางฝั่งเขตบางกอกน้อย คือ ท่าเทเวศร์-วัดคฤห ท่าเทเวศร์-บางจาก ท่าเทเวศร์-วัดบวรเมศ และท่าเทเวศร์-สภ. ท่าที่มีผู้โดยสารใช้มากที่สุดคือ ท่าเทเวศร์-วัดคฤหบดี คือ 1,367,652 คน ในปี พ.ศ.2525 หรือประมาณ 3,913 คน/วัน รองลงมาคือท่าเทเวศร์-วัดบวรเมศ มีประมาณ 542,716 คน หรือ 1,561 คน/วัน ท่าที่มีผู้ใช้น้อยที่สุดคือ ท่าสะพานแดง-วัดเทพนารี มีจำนวนผู้ใช้ต่อปีประมาณ 68,640 คน และมีแนวโน้มลดลงจากปีก่อน ๆ

ท่าเรือด่วนนนทบุรีมี 6 ท่า คือ ท่าเทเวศร์ ท่าพายัพ ท่ากรมชลฯ ท่าเกียกกาย ท่าบางโพ และท่าพิบูลสงคราม1 ท่าที่มีผู้ใช้มากที่สุดคือท่าเทเวศร์ ประมาณ 48,180 คน/ปี หรือ 132 คน/วัน รองลงมาคือ ท่าพายัพ ประมาณ 43,070 คน/ปี หรือ 127 คน/วัน ส่วนที่น้อยที่สุดคือ ท่ากรมชลฯ ประมาณ 15,695 คน/ปี หรือ 78 คน/วัน

เมื่อพิจารณาจะพบว่าจำนวนผู้โดยสารเรือด่วนแม่น้ำเจ้าพระยามีแนวโน้มลดลงทุกท่า ส่วนเรือข้ามฟากนั้น มีทั้งที่เพิ่มขึ้นและลดลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การมีถนนและรถประจำทางมากขึ้น รวมทั้งการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มขึ้น จึงทำให้การโดยสารทางเรือลดน้อยลง

โดยสรุป ระบบการสัญจรของเขตคูสิตในปัจจุบัน การคมนาคมทางบกนับว่ามีความสำคัญที่สุด ปริมาณถนนต่อพื้นที่เขตจัดว่ามีมากพอสมควร แต่เมื่อพิจารณาแต่ละพื้นที่พบว่าบางบริเวณจำนวนถนนยังไม่เพียงพอโดยเฉพาะถนนสายรองและถนนซอย และถนนซอยยังไม่ค่อยเชื่อมต่อกันทำให้เกิดปัญหาการเข้าถึง และการจราจรยังไม่คล่องตัว เช่น บริเวณบางซื่อ แขวงบางซื่อ ส่วนพื้นที่ด้านล่างนั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่เก่า จึงมีถนนที่มีขนาดกว้างไม่เพียงพอ ประกอบกับเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ใจกลางเมืองทำให้มีปริมาณรถเป็นจำนวนมาก รวมทั้งยังเป็นทางผ่านของรถจากฝั่งธนบุรี จึงก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงโมงเร่งรีบ อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่เขตคูสิตยังต้องการเนื้อที่หรือจำนวนถนนที่มากขึ้นอีก เพื่อรองรับจำนวนรถยนต์ซึ่งมีมากขึ้นทุกที ส่วนการขนส่งทางน้ำในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง เพราะคนหันมาให้ความนิยมการคมนาคมทางบกมากขึ้น ทั้งที่การสัญจรทางน้ำน่าจะช่วยผ่อนคลายปริมาณการจราจรในช่วงโมงเร่งรีบได้หากได้รับการส่งเสริม ปัญหาที่เห็นได้โดยง่ายคือ ขาดความเชื่อมโยงกันระหว่างการคมนาคมโดยรถยนต์ รถไฟและทางน้ำ เช่นระยะห่างระหว่างจุดลงรถ (ป้ายรถเมล์) กับสถานีรถไฟ หรือกับท่าเรือมีมากเกินไป ทำให้ผู้โดยสารไม่สะดวกในการที่จะเปลี่ยนพาหนะโดยสาร นอกจากนี้จำนวนเรือหรือขบวนรถไฟที่ให้บริการยังมีไม่เพียงพอ ผู้โดยสารต้องรอนาน หากได้แก้ไขปัญหาลักษณะนี้แล้วอาจช่วยให้การจราจรคล่องตัว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.3 เคหะการ

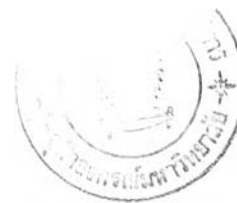
4.3.1 อาคารในเขตดุสิต

พ.ศ.2530 เขตดุสิตมีจำนวนบ้านทั้งหมด 54,439 หลัง จัดอยู่ในอันดับ 6 ของกรุงเทพมหานคร รองจากเขตพระโขนง บางกะปิ บางเขน ยานนาวา และบางกอกน้อย มีความหนาแน่น 2,451 หลังต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร หรือ 4 หลังต่อพื้นที่ 1 ไร่ จัดอยู่ในอันดับ 10 ของกรุงเทพมหานคร เขตที่มีความหนาแน่นของอาคารสูง ได้แก่ เขตสัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย ธนบุรี คลองสาน บางรัก ซึ่งเป็นเขตชั้นใน

แขวงที่มีจำนวนบ้านมากที่สุด คือ แขวงบางซื่อ 32,367 หลัง เนื่องจากมีเนื้อที่มาก รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี มีบ้านจำนวน 12,484 หลัง ส่วนแขวงที่มีบ้านน้อยที่สุดคือ แขวงสวนจิตรลดา จำนวนบ้านเพียง 2,046 หลัง แต่เมื่อพิจารณาความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ พบว่าแขวงสี่แยกมหานาค มีความหนาแน่นสูงที่สุด คือ 6,207 หลังต่อ 1 ตร.กม. หรือ 9.9 หลัง/ไร่ รองลงมาคือ แขวงวชิรพยาบาล แขวงบางซื่อ และแขวงถนนนครไชยศรี ส่วนแขวงที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ แขวงดุสิต มีบ้าน 938 หลัง/ตร.กม. หรือ 2.2 หลัง/ไร่ จึงอาจกล่าวได้ว่าบ้านในเขตดุสิตมีการกระจายตัวอยู่ทั่วไป จะหนาแน่นเป็นพิเศษในพื้นที่ทางตอนใต้ ซึ่งเป็นย่านการค้าใหญ่และใกล้ศูนย์กลางเมือง (กรุงเทพมหานคร) ส่วนบริเวณที่บ้านอยู่อาศัยเบาบางนั้น จะเป็นพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ และสถาบันต่าง ๆ และพื้นที่ทางด้านเหนือของเขต ซึ่งยังมีที่ว่างอีกมาก จากปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา แขวงบางซื่อมีจำนวนบ้านเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนบ้าน และความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ พ.ศ.2530

แขวง	จำนวนบ้าน	ความหนาแน่น		อัตราการเพิ่ม (%)
		/กม ²	/ไร่	
1. ดุสิต	2,095	938	2.2	0.78
2. วชิรพยาบาล	2,843	2,647	4.2	20.9
3. สวนจิตรลดา	2,046	1,178	1.9	0.7
4. สีแยกมหานาค	2,104	6,207	9.9	1.8
5. ถนนนครไชยศรี	12,484	2,368	3.8	4.1
6. บางซื่อ	32,867	2,847	4.6	6.3
รวม	54,439	2,451	3.9	8.1

ที่มา กองปกครองและทะเบียน กรุงเทพมหานคร

4.3.2 ประเภทอาคาร

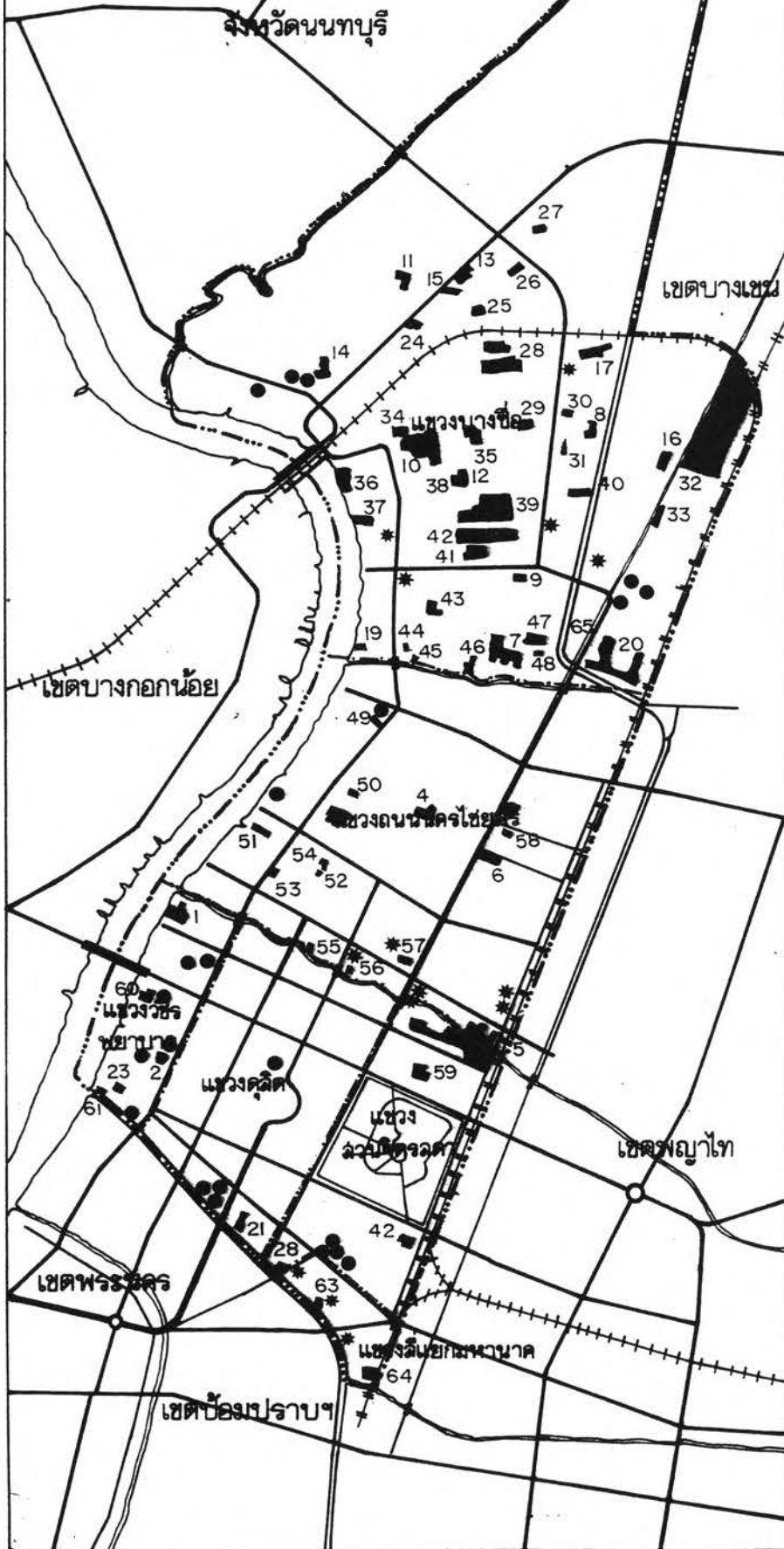
เขตดุสิตมีอาคารประเภทบ้านเดี่ยวมากที่สุด กระจายอยู่ทั่วไป โดยมีทั้งบ้านเดี่ยวมีบริเวณ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบ้านที่ปลูกในที่ดินจัดสรรทั้งในพื้นที่เก่าด้านล่างและพื้นที่ใหม่ด้านเหนือรวม ๆ กับบ้านจัดสรร และบ้านเดี่ยวไม่มีบริเวณ ซึ่งมักเป็นชุมชนแออัดโดยส่วนมาก อาคารแถวจะปรากฏตามริมถนนสายสำคัญ และย่านการค้าทั้งหลาย ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ บริเวณที่มีตึกแถวเป็นกลุ่มจำนวนมาก คือ ย่านการค้าบางซื่อ และสีแยกมหานาค ส่วนอาคารสูงในเขตดุสิตที่สูงตั้งแต่ 6 ชั้นขึ้นไปมีทั้งสิ้น 38 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นอาคารในสถานที่ราชการและสถานศึกษา คือ มีประมาณร้อยละ 63 ของทั้งหมด โดยทั่วไปจะสูงประมาณ 6 ชั้น (21 แห่ง) อาคารที่สูงที่สุดมี 11 ชั้น จำนวน 4 แห่ง เป็นอาคารของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย 2 แห่ง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และอาคารสหกรณ์เคหสถาน อาคารสูงของเอกชนส่วนใหญ่จะเป็นอาคารเช่าอยู่อาศัย เช่น บางซื่อคอนโดมิเนียม พิชัยคอนโดมิเนียม ราชาวัชรามาคอร์ต เป็นต้น แขวงที่มีอาคารสูงมากที่สุดคือแขวงบางซื่อ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้น ส่วนพื้นที่ทางด้านใต้มีจำนวนอาคารสูงน้อย เนื่องจากมีข้อบัญญัติควบคุมอาคาร ห้ามก่อสร้างอาคารสูงกว่าที่กำหนด

แสดง : ชุมชนแออัดและอาคารสูง

- ชุมชนแออัด
- อาคารสูงราชการ
  ● อาคารสูงเอกชน
- ★ อาคารสูงเอกชน

ที่มา : กองผังเมือง กทม.

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- - - - - เขตของแขวง
- ถนน
- + + + + + ทางรถไฟ
- ~~~~~ แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตคูัด

แผนที่ 4.9

4.3.3 ชุมชนแออัด

เขตดุสิตมีจำนวนชุมชนแออัดทั้งสิ้น 37 แห่ง (กองผังเมือง กทม.) รวมทั้งพื้นที่ประมาณ 1,171 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.5 ของจำนวนชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจัดว่ามีเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจาก เป็นทำเลที่อยู่ใกล้แหล่งงานคือศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ประกอบกับในเขตดุสิตเองก็มีแหล่งงานอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานปูนซีเมนต์ เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องของแหล่งงาน ชุมชนแออัดในเขตดุสิตมีประชากรทั้งสิ้น 80,518 คน มีบ้านจำนวน 13,478 หลังคาเรือน เฉลี่ยประชากรต่อบ้านหนึ่งหลังเท่ากับ 6 คน

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของชุมชนแออัด พบว่า แขวงบางซื่อมีจำนวนมากที่สุด คือ 54 แห่ง หรือร้อยละ 64 ของทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี ทั้งนี้เนื่องจาก ทั้งสองแขวงนี้มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าแขวงอื่น เมื่อเปรียบเทียบจำนวนชุมชนแออัดต่อขนาดพื้นที่แขวงพบว่า แขวงมหานคร มีค่าความหนาแน่นสูงที่สุดคือ 5.8 แห่ง/กม² รองลงมาคือแขวงวชิรพยาบาล และแขวงบางซื่อตามลำดับ ชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่ กล่าวคือมีจำนวนบ้านกว่า 400 หลังขึ้นไปมี 6 แห่ง ชุมชนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ ชุมชนहारจักรศึกแดง มีบ้าน 1,000 หลัง ประชากรประมาณ 6,315 คน รองมาคือชุมชนชอยสุคันธาราม ชุมชนชอยสน้ำเงิน ชุมชนชอยข้าวหลาม ตามลำดับ ชุมชนขนาดใหญ่เหล่านี้อยู่ในแขวงบางซื่อ ส่วนขนาดชุมชนแออัดที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ชุมชนซึ่งมีประชากรประมาณ 100-150 คน คือมีประมาณ 30 ชุมชน หรือร้อยละ 31 ของทั้งหมด รองลงมาคือชุมชนแออัดที่มีประชากรตั้งแต่ 50-100 คน มีประมาณร้อยละ 24.7 ของทั้งหมด

ชุมชนแออัดในเขตดุสิตมีอายุการตั้งถิ่นฐานประมาณ 30 ปีเป็นส่วนใหญ่ คือประมาณร้อยละ 59 รองลงมาคือ 50 ปี ร้อยละ 29 ของทั้งหมด ชุมชนแออัดที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานยาวนานจะอยู่ทางตอนใต้ของคลองบางซื่อลงมา สำหรับเจ้าของที่ดินนั้นส่วนใหญ่เป็นของเอกชน คือประมาณร้อยละ 63 ของทั้งหมด โดยชุมชนแออัดที่อยู่ในแขวงบางซื่อจะเป็นที่ดินของเอกชนเกือบทั้งหมด ส่วนชุมชนแออัดในแขวงอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นของราชการรวมทั้งที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจหลักมี 3 ประการคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการค้า-บริการ แต่สำหรับเขตดุสิตนั้นด้านเกษตรกรรมมีอยู่น้อยมากไม่มีผลทางเศรษฐกิจจึงไม่กล่าวถึงคง

มีเฉพาะสองอย่างหลัง นอกจากนั้นจะศึกษาถึงสภาพการคลังของเขต ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

4.4.1 อุตสาหกรรม เขตอุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 343 โรง หรือประมาณร้อยละ 4 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในกทม. มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 9.12 ขณะที่กทม. มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 10.24 (กองผังเมืองรวมสำนักผังเมือง) แขวงบางซื่อมีโรงงานมากที่สุดคือ 627 โรง ประมาณร้อยละ 74.4 ของโรงงานทั้งหมด รองลงมาคือแขวงถนนนครไชยศรีมี 95 โรง นอกนั้นอยู่ระหว่าง 24-35 โรง เหตุที่แขวงบางซื่อมีการขยายตัวมากที่สุด เพราะมีพื้นที่กว้างกว่าแขวงอื่น ๆ คือมีเนื้อที่ถึงร้อยละ 50 ของเนื้อที่เขต ประกอบกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของเอกชนส่วนใหญ่ ซึ่งต่างจากแขวงอื่น ๆ ที่กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของทางราชการ และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์อยู่มาก แขวงที่มีโรงงานอุตสาหกรรมน้อยที่สุดคือแขวงสีแยกมหานาค มีเพียง 24 โรง แต่เมื่อคิดเฉลี่ยต่อพื้นที่แล้วกลับพบว่า แขวงสีแยกมหานาคมีโรงงานอุตสาหกรรมเฉลี่ยต่อพื้นที่มากที่สุดคือ 71 โรง/กม² รองลงมาคือแขวงบางซื่อ และวชิรพยาบาล ตามลำดับ ขณะที่ค่าเฉลี่ยทั้งเขตประมาณ 38 โรง/กม² (ตารางที่ 4.2)

เขตอุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทอุตสาหกรรมการผลิตมากกว่าอุตสาหกรรมบริการ ที่มากที่สุดคืออุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากไม้ ได้แก่ โรงเลื่อย ไล่ไม้ ซอยไม้ ทำวงกบประตูหน้าต่าง ตลอดจนทำเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งมีทั้งหมด 272 โรง หรือร้อยละ 32.3 ของทั้งหมด อุตสาหกรรมบริการที่มีมากคือโรงงานซ่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ และอุปกรณ์สำหรับเครื่องยนต์ ซึ่งมีมากเป็นอันดับสองคือ 125 โรง ต่อมาก็คือ โรงงานผลิตภัณฑ์ที่ทำจากโลหะ และผลิตภัณฑ์กระดาษ มีจำนวน 90 โรง และ 77 โรง ตามลำดับ กลุ่มโรงงานที่มีจำนวนระหว่าง 32-47 โรง ได้แก่ โรงงานซ่อมแซมเครื่องจักร-เครื่องไฟฟ้า สิ่งทอเครื่องแต่งกาย ผลิตอาหาร และผลิตภัณฑ์พลาสติก-ยาง นอกนั้นมีจำนวนโรงงานระหว่าง 2-26 โรง แขวงบางซื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งประเภทอุตสาหกรรมผลิตและบริการมากมาย แต่อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากไม้จะมีมากที่สุด สำหรับแขวงอื่น ๆ ได้แก่ แขวงถนนนครไชยศรี สวนจิตรลดา วชิรพยาบาล และดุสิต จะมีอุตสาหกรรมบริการมากกว่า โดยเฉพาะโรงงานรับซ่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ ส่วนแขวงสีแยกมหานาคนั้น มีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตสิ่งทอและเครื่องแต่งกายมากที่สุด

ตารางที่ 4.2 แสดงประเภทโรงงานอุตสาหกรรมรายแขวง

ลำดับ	ประเภท	ดูลิต	วชิร	สวนจิตร	สี่แยกมหาเมศ	นครไชยศรี	บางซื่อ	รวม
1	ผลผลิตทางการเกษตร	-	-	-	-	-	4	4
2	วัสดุก่อสร้าง	-	-	-	-	-	6	6
3	เกี่ยวกับสัตว์	-	-	-	-	-	-	-
4	ป่าดง เครื่องตัด	2	1	-	-	6	11	20
5	สิ่งทอ เครื่องแต่งกาย	1	1	1	10	7	20	40
6	ผลิตซ่อมแซม เครื่องยนต์	10	11	8	-	21	75	125
7	เครื่องประดับ ตาเดรี กิฬา	2	1	2	1	1	12	19
8	ผลิตภัณฑ์เคมี ยารักษาโรค	2	1	3	-	4	16	26
9	ผลิตภัณฑ์ไม้	3	5	4	4	7	249	272
10	ผลิตภัณฑ์กระดาษ	1	5	3	6	16	46	77
11	ผลิตภัณฑ์โลหะ	2	3	4	1	5	75	90
12	อาหาร	-	2	-	-	7	26	35
13	พลาสติก ยาง	-	2	1	-	5	24	32
14	เชื้อเพลิง	-	-	-	-	1	1	2
15	ซ่อมแซมเครื่องจักร-ไฟฟ้า	3	1	5	-	6	32	47
16	ให้บริการมูเตด ๗	3	1	-	1	1	15	21
17	ผลิตภัณฑ์หนังสัตว์	-	-	1	-	3	2	6
18	ผลิตภัณฑ์โลหะ	1	1	-	1	5	13	21
รวม		30	35	32	24	95	627	843
สัดส่วนโรงงาน/พื้นที่ (กคค.)		13	33	18	71	18	54	38

ตารางที่ 4.3 ขนาดโรงงาน จำแนกตามการจ้างงาน และจำนวนเงินทุน

ขนาดโรงงาน	จำแนกตามจำนวนคนงาน (แห่ง)	ตาม เงินทุน
ขนาดย่อม	812	804
กลาง	19	33
ใหญ่	12	6
รวม	843	843

หมายเหตุ โรงงานขนาดย่อม น้อยกว่า 50 คน เงินลงทุนน้อยกว่า 5 ล้านบาท
 โรงงานขนาดกลาง 50-200 คน เงินลงทุนน้อยกว่า 5-50 ล้านบาท
 โรงงานขนาดใหญ่ มากกว่า 200 คน เงินลงทุนมากกว่า 50 ล้านบาท

เมื่อพิจารณาขนาดของโรงงานจากจำนวนเงินลงทุนและจำนวนคนงาน (ตารางที่ 4.3) พบว่า โดยเฉลี่ยร้อยละ 96 เป็นโรงงานขนาดย่อม คือมีคนงานน้อยกว่า 50 คน และเงินทุนต่ำกว่า 5 ล้านบาท โรงงานขนาดกลางที่ลงทุนประมาณ 5-50 ล้านบาท พบว่าส่วนใหญ่เป็นพวกโรงพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งต้องลงทุนสูงเพราะเครื่องใช้อุปกรณ์มีราคาแพงแต่ก็จ้างคนงานน้อย ส่วนที่จ้างคนงานประมาณ 50-200 คน จะเป็นโรงงานแปรรูปไม้ และตัดเสื้อผ้า สำหรับโรงงานขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนเกินกว่า 50 ล้านบาท หรือมีคนงานมากกว่า 200 คนนั้น มีอยู่เพียง 12 โรง แต่ก็จัดเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ ซึ่งจะอยู่ในแขวงบางซื่อ และแขวงถนนนครไชยศรี โรงงานที่น่าสนใจ ได้แก่ โรงงานปูนซีเมนต์ ลงทุนกว่า 1268 ล้านบาท มีการจ้างงานประมาณ 3025 คน บริษัทหุ้ญรอดบริวเวอรี่ ผลิตเบียร์และเครื่องดื่ม ลงทุนประมาณ 1116 ล้านบาท มีการจ้างงาน 1272 คน โรงงานทอผ้ามีการจ้างงาน 1096 คน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลายโรงซึ่งจะได้กล่าวถึงในเรื่องแหล่งงานต่อไป

4.4.2 การค้าและบริการ

1. สถานประกอบการ เขตอุตสาหกรรมมีสถานประกอบการรวมทั้งหมด 2217 แห่ง คิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของกทม. มีมากเป็นอันดับ 4 รองจากเขตพระโขนง พระนคร และ บางรัก มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2521 ประมาณร้อยละ 106.75 ซึ่งอัตราเพิ่มขึ้นจัดเป็นอันดับ 2 ของกทม. รองจากเขตคลองสาน แขวงที่มีการเพิ่มสูงมากคือแขวงบางซื่อ ประเภทสถานประกอบการที่มากที่สุดคือ การขายส่ง ขายปลีก มีประมาณ 792 แห่ง หรือร้อยละ 35.7 ของสถานประกอบการทั้งหมด รองมาคือ การผลิต และบริการ ซึ่งมีร้อยละ 30.6 และ 21.5 ตามลำดับ ประเภทสถานประกอบการที่มีน้อยมากคือ การผลิตน้ำมัน เหมืองโลหะ และการไฟฟ้า การประปา คือ 4 และ 6 แห่ง ตามลำดับ แต่การไฟฟ้าและประปาในเขตอุตสาหกรรมจ้างงานมากพอสมควร

แขวงที่มีสถานประกอบการมากที่สุดคือ แขวงบางซื่อ คือ 1024 แห่ง หรือประมาณร้อยละ 46 ของทั้งหมด รองลงมาคือแขวงถนนนครไชยศรี เนื่องด้วยแขวงทั้งสองมีเนื้อที่กว้างกว่าแขวงอื่น ๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนสถานประกอบการต่อหน่วยพื้นที่ พบว่า แขวงสี่แยกมหานาคมีจำนวนสถานประกอบการต่อหน่วยพื้นที่มากที่สุดคือ 401 แห่ง/กม² รองลงมาคือแขวงวชิรพยาบาล และถนนนครไชยศรี ส่วนอีก 3 แขวงมีจำนวนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของเขต (ตารางที่ 4.4) เมื่อพิจารณาประเภทสถานประกอบการแต่ละแขวง พบว่าแขวงบางซื่อมีสถานประกอบการประเภทการผลิตสูงมาก ขณะที่แขวงอื่นจะมีร้านขายส่งขายปลีกมากกว่าด้านการผลิต และมีด้านการบริการมาเป็นอันดับสอง ยกเว้นแขวงสี่แยกมหานาค มีด้านการผลิตมาเป็นอันดับสอง ส่วนการบริการเป็นอันดับสาม ส่วนสถานประกอบการประเภทอื่นมีมากน้อยตามขนาดของเนื้อที่แขวง

ขนาดของสถานประกอบการเมื่อพิจารณาจากจำนวนแรงงาน พบว่าสถานประกอบการซึ่งมีคนงาน 1-4 คน มีมากที่สุด คือ 1196 โรง หรือร้อยละ 54 ของทั้งหมด มีคนงานอยู่ในสถานประกอบการขนาดนี้ประมาณ 13,939 คน หรือร้อยละ 32.1 ของทั้งหมด สถานประกอบการที่ใช้คนงานเป็นจำนวนมากจะมีน้อยลงตามลำดับ (ตารางที่ 4.5) สถานประกอบการที่มีแรงงาน 500 คนขึ้นไป มีประมาณ 16 แห่ง หรือร้อยละ 0.72 ของทั้งหมด แต่มีจำนวนคนงานถึง 18,694 คน หรือร้อยละ 43 ของคนงานทั้งหมด ในจำนวนนี้มีสถานประกอบการที่ใช้แรงงานมากกว่า 1000 คนขึ้นไป จำนวน 8 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเภทการผลิต

2. กิจการค้า-บริการ ในปี พ.ศ.2530 เขตอุตสาหกรรมมีร้านค้าและบริการจำนวน 1007 ร้าน ที่มากที่สุดคือร้านค้าปลีกประมาณ 424 ร้านหรือร้อยละ 42 ของร้านค้าทั้งหมด

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนสภาก่อการในเขตผลิต จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม เป็นรายแขวง

ประเภทอุตสาหกรรม	ผลิตไม้และ เหล็องโลหะ	การผลิต	การไฟฟ้า ก๊าซ ประปา	การก่อสร้าง	การขายส่ง ขายปลีก	การคมนาคม ขนส่ง	การธนาคารและ ประกันภัย	การบริการ	รวม	เฉลี่ยต่อพื้นที่ (ก.ค.)
แขวง		(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)		
ผลิต	-	22	1	5	46	4	7	32	117	52
วิริยะ	2	34	-	1	83	-	17	52	189	176
สวนจิตร	1	16	-	4	35	6	3	27	92	53
มหานาค	-	24	-	1	75	21	4	11	136	401
บางซื่อ	-	436	2	19	316	22	43	186	1024	89
นครไชยศรี	1	147	3	27	237	18	57	169	659	125
รวม	4	679	6	57	792	71	131	477	2217	100

ที่มา: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 4.5 จำนวนสถานประกอบการและลูกจ้าง จำแนกตามขนาดและอุตสาหกรรม

ประเภท	1-4 คน		5-9 คน		10-19 คน		20-49 คน		50-99 คน		100-299 คน		300-499 คน		500-999 คน		>1000 คน		รวม	
	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.	สปก.	ลจ.
1. ผลิตข้าวและ เครื่องโลหะ	4	6																	4	6
2. การผลิต	333	874	176	1160	88	1190	41	1182	19	1214	11	1717	1	326	5	3905	5	7553	679	19121
3. การไฟฟ้า ก๊าซ ประปา	1	4	3	17							1	159	1	406					6	586
4. การก่อสร้าง	18	45	18	119	8	124	7	223	3	224	2	305	1	386					57	1426
5. การขายส่งปลีก	499	1159	168	1091	79	1060	29	840	12	728	4	620	1	320					792	5818
6. การคมนาคมขนส่ง	17	44	23	158	10	136	8	223	6	363	3	358	1	425	1	961	2	3582	71	6250
7. การธนาคารและ ประกันภัย	33	93	41	289	26	365	25	683	3	180	1	103	1	315			1	1133	131	3161
8. การบริการ	291	678	85	537	46	638	34	1001	9	633	9	1471	1	473	2	1560			477	6991
รวม	1196	2903	514	3371	257	3513	144	4152	52	3342	31	4733	7	2651	8	6426	8	12268	2217	43359

ที่มา: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 4.6 จำนวนร้านค้า-บริการ จำแนกตามลักษณะการค้า

แถว	ค้าปลีก			ค้าส่ง			ให้บริการ			สำนักงานวิชาชีพ			รวม
	จำนวน	ร้อยละ	สัดส่วนต่อพื้นที่ (ก.จ.)	จำนวน	ร้อยละ	สัดส่วนต่อพื้นที่ (ก.จ.)	จำนวน	ร้อยละ	สัดส่วนต่อพื้นที่ (ก.จ.)	จำนวน	ร้อยละ	สัดส่วนต่อพื้นที่ (ก.จ.)	
1. คุลิต	28		13	5		2	14		6	3		1	50
2. วชิรพยาบาล	51		47	12		11	40		37	10		9	113
3. สวมจิตรสดา	19		11	6		3	20		12	1		1	46
4. สีเขมาชนาค	35		103	35		103	4		12	1		3	75
5. ก.นครไชยศรี	119		23	53		10	126		24	14		3	312
6. บางซื่อ	172		15	89		8	142		12	8		1	411
รวม	424		19	200		9	346		16	37		2	1007

ที่มา: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ. ให้บริการคิดเฉพาะบริการส่วนบุคคล และบริการชั่วคราว เรือม บริการซ่อมสิ่งของ และบริการทางการแพทย์ และอนามัย

รองลงมาคือให้บริการและค้าส่ง แขวงที่มีมากที่สุดคือบางซื่อ รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี เนื่องจากมีเนื้อที่กว้างกว่าแขวงอื่น ๆ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนร้านเหล่านี้ต่อพื้นที่ ดังตารางที่ 4.6 ก็พบว่าแขวงมหานาคมีสูงมากคือมีร้านค้าปลีกและค้าส่งอย่างละ 103 ร้านต่อพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตร ส่วนการให้บริการนั้น แขวงวชิรพยาบาลมีจำนวนต่อพื้นที่สูงที่สุดคือ 37 ร้านต่อพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตร สำหรับแขวงบางซื่อซึ่งมีจำนวนร้านค้าต่าง ๆ จำนวนมากนั้น เมื่อเปรียบเทียบเป็นสัดส่วนกับพื้นที่แล้วก็พบว่ายังมีน้อยอยู่ ส่วนแขวงถนนนครไชยศรี สวนจิตร์ลดา มีจำนวนร้านต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร มากพอสมควรโดยสูงกว่าค่าเฉลี่ยของเขต

ร้านขายปลีกในเขตดุสิตที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ร้านจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง มีจำนวน 70 แห่ง รองลงมาคือสถานให้บริการน้ำมัน ขายเครื่องแต่งกาย และเครื่องเรือนตกแต่ง จำนวน 33 33 และ 29 แห่ง ตามลำดับ ส่วนค้าส่งนั้นที่มากที่สุดก็คือ ร้านค้าวัสดุก่อสร้าง เช่นกัน รองลงมาคือร้านขายเครื่องแต่งกาย ขายของชำ และขายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในด้านการให้บริการ ร้านตัดผมสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ ร้านซ่อมยานยนต์และบริการทางการแพทย์

4.4.3 แหล่งงาน แหล่งงานในที่นี้รวมทั้งงานตามสถานที่ราชการ กึ่งราชการ ได้แก่ รัฐวิสาหกิจ องค์กร สมาคม และภาคเอกชน ซึ่งประกอบด้วยโรงงานอุตสาหกรรม สถานบริการร้านค้า และอื่น ๆ โดยทั่วไปแหล่งงานของกรุงเทพมหานคร จะมีมากในเขตชั้นใน และจะลดลงตามลำดับในเขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก เมื่อเปรียบเทียบจำนวนการจ้างงานกับจำนวนประชากรวัยแรงงาน ในปี 2525 พบว่ากรุงเทพมหานครมีการจ้างงานต่อประชากรวัยแรงงานเป็นสัดส่วน 0.58 ขณะที่เขตดุสิตมีเพียง 0.20 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานต้องเดินทางไปทำงานยังเขตอื่น ๆ และจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งงานจากเขตอื่น ๆ อีกมาก

ปี 2530 จากข้อมูลของกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม และ JICA พบว่า เขตดุสิตมีการจ้างงานทั้งหมดประมาณ 79,505 คน เป็นเอกชน 31,002 คน รัฐวิสาหกิจ 13,357 คน และราชการ 36,146 คน ในช่วง 5 ปี การจ้างงานในเขตดุสิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.31 ขณะที่กรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นร้อยละ 34.41 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น ๆ พบว่า เขตดุสิตมีอัตราเพิ่มของการจ้างงานน้อย

แหล่งงานในเขตดุสิตจะกระจายอยู่ทั่วไป โดยแหล่งงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่จะอยู่ด้านใต้ของพื้นที่ โดยเฉพาะจากคลองบางซื่อลงมา แหล่งงานที่สำคัญ คือ กรมกองทหารต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่มากมาย กระทรวงศึกษาธิการ กรมสรรพสามิต กรมชลประทาน วชิรพยาบาล สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท และสถานศึกษาต่าง ๆ ส่วนรัฐวิสาหกิจ เช่น องค์กร

ตารางที่ 4.7 จำนวนแรงงานในสถานประกอบการเขตอุตสาหกรรม จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมหลัก และรายแขวง พ.ศ. 2530

ประเภทอุตสาหกรรม	ผลิตภัณฑ์และเหมืองโลหะ	การผลิต	การไฟฟ้า ก๊าซ ประปา	การก่อสร้าง	การขายส่ง ขายปลีก	การคมนาคมขนส่ง	การธนาคารและประกันภัย	การบริการ	รวม	สัดส่วนแรงงาน/ทศ.
ผลิต	-	225	5	352	464	968	239	780	3033	1358
เวชระพยาบาล	4	314	-	29	439	-	203	1448	2437	2269
สวนจิตรลดา	1	187	-	26	496	175	1263	1012	3160	1819
สี่แยกทามาต	-	402	-	14	639	179	451	601	2286	6743
ถนนศรีอยุธยา	1	4641	163	216	1692	2100	410	1511	10734	2036
บางซื่อ	-	13352	418	789	2088	2828	595	1639	21709	1880
รวม	6	19121	586	1426	5818	6250	3161	6991	43359	1952

ที่มา: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

แสดง : แหล่งงานที่มีแรงงาน
ประมาณ 1,000 คนขึ้นไป

- ราชการและสถาบัน
- ทหารและตำรวจ
- รัฐวิสาหกิจ
- เอกชน
- ย่านที่มีแหล่งงาน
รวมกันมาก ๆ

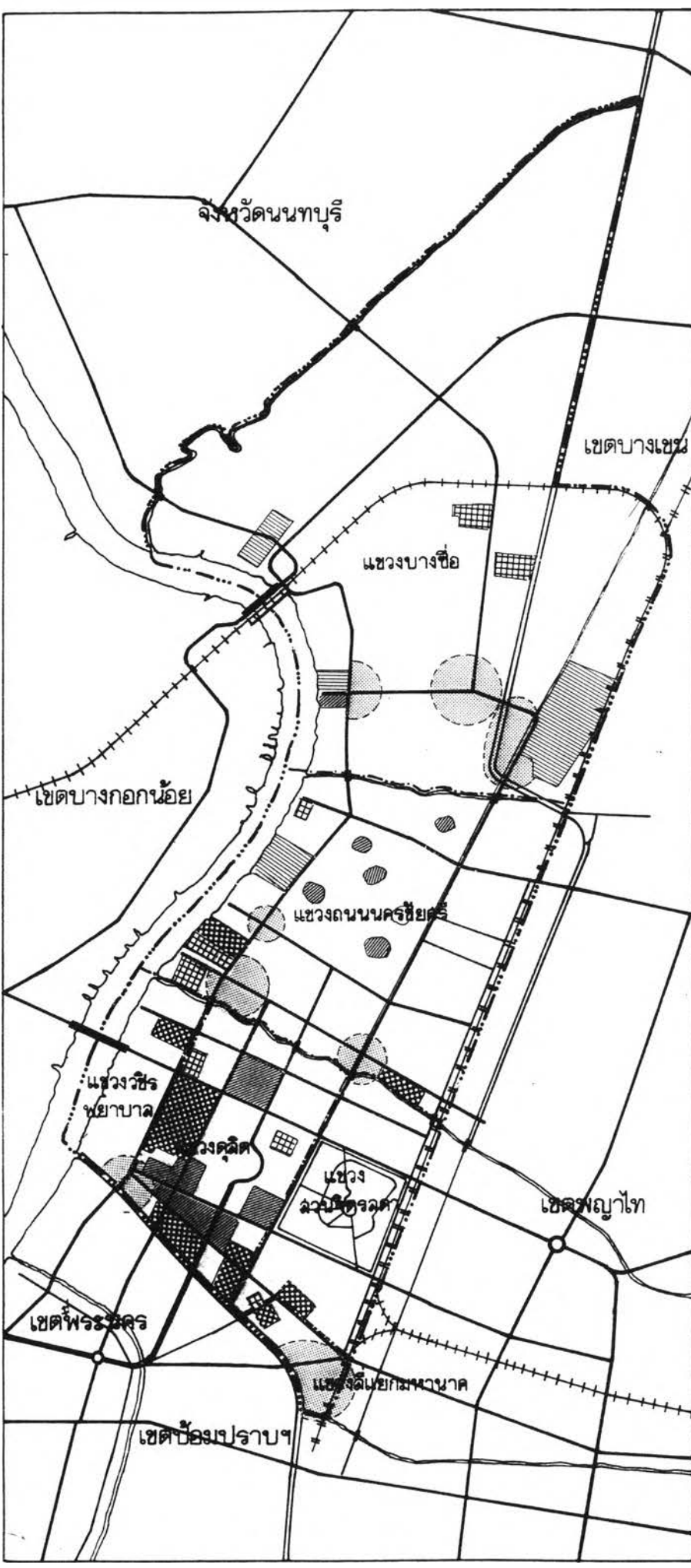
ที่มา : กรมแรงงาน

สัญลักษณ์

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ, คลอง

การศึกษาแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตคูสิต

แผนที่ 4.10

แสดง ราชการ รัฐวิสาหกิจ

- ★ วัง
- ราชการ
- ◎ ทหาร
- ◎ รัฐวิสาหกิจ

ที่มา

สัญลักษณ์

- ..... เขตเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- +++++ ทางรถไฟ
- ≡≡≡ แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตผลิต

แผนที่ 4.11

0 500 1 2 กม.

จังหวัดนนทบุรี

เขตบางเขน

แขวงบางซื่อ

เขตบางกอกน้อย

แขวงถนนนครไชยศรี

แขวงวิสุทธิ
นิยบาล

แขวงวัด

แขวง
วัดดุจเรศ

เขตพญาไท

เขตพระนคร

เขตป้อมปราบฯ

แขวงลิแองกษทานาค

การโทรศัพท์สามเส้น การไฟฟ้านครหลวงสามเส้น องค์การขนส่งมวลชนนครราชสีมา ส่วนลีดัว
 ดุสิต องค์การทอผ้า เป็นต้น สำหรับภาคเอกชนจะกระจายอยู่ตามย่านการค้าต่าง ๆ ส่วนแหล่งงาน
 ขนาดใหญ่ซึ่งเป็นประเภทอุตสาหกรรมจะอยู่ในแขวงบางซื่อ ที่สำคัญ เช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทย
 โรงงานทอผ้า บริษัทไทยคอตตอนมิล บริษัทไทยอมฤตบริวเวอรี่ นอกจากนี้ก็มีอยู่ในแขวงอื่นบ้าง
 แต่ก็มักอยู่ทางด้านเหนือของพื้นที่เขต เช่น บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ อยู่แขวงถนนนครราชสีมา
 โรงงานเหล่านี้สามารถรับแรงงานได้กว่า 1000 คนขึ้นไป

จากตารางที่ 4.7 แรงงานภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจ จะมากในแขวง
 บางซื่อและแขวงถนนนครราชสีมา ส่วนแขวงอื่น ๆ มีไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับสองแขวงดัง
 กล่าว แต่เมื่อคิดจำนวนแรงงานต่อพื้นที่แขวงแล้วกลับพบว่า แขวงสี่แยกมหานาคมีจำนวนแรง
 งานของพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตรสูงมาก รองลงมาคือ แขวงวชิรพยาบาล ขณะที่แขวงบางซื่อมีจำ
 นวนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของพื้นที่เขต ในเขตอุตสาหกรรมที่สามารถรับแรงงานได้จำนวนมากจะเป็น
 โรงงานผลิตต่าง ๆ

4.4.4 ตลาด ย่านการค้า ธนาคาร

ตลาดในเขตดุสิตมี 20 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไป แขวงที่มีตลาดมากที่สุดคือ
 แขวงบางซื่อ มีจำนวนตลาด 13 แห่ง รองลงมาคือแขวงถนนนครราชสีมา มี 4 แห่ง เนื่องจาก
 ทั้ง 2 แขวงนี้มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าแขวงอื่น ๆ ตลาดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือตลาดเทวราชกุญชรใน
 แขวงวชิรพยาบาล ซึ่งมีจำนวนแผงถึง 1,031 แผง สามารถให้บริการในระดับชุมชนใหญ่ได้
 นอกจากนั้นเป็นตลาดขนาดกลางและขนาดเล็ก คือมีจำนวนแผงอยู่ระหว่าง 75-250 แผง จัดเป็น
 ตลาดท้องถิ่น ให้บริการเฉพาะละแวกใกล้เคียง ตลาดเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของทท.
 จำนวน 4 ตลาด นอกนั้นเป็นของเอกชน (ดูภาคผนวกเพิ่มเติม) นอกจากตลาดที่กล่าวมาแล้ว
 เขตดุสิตยังมีตลาดผลไม้สะพานขาว ซึ่งอยู่ในแขวงสี่แยกมหานาค เป็นตลาดผลไม้และผักขนาดใหญ่
 จัดเป็นตลาดค้าส่งผลิตผล เกษตร ซึ่งนำมาจำหน่ายโดยเกษตรกร แต่เดิมนั้นบริเวณบางซื่อ ถนน
 เตชะวนิชย์ ก็มีตลาดค้าส่งขนาดใหญ่โดยเฉพาะผักและผลไม้ ซึ่งนำมาจำหน่ายโดยเกษตรกร เช่น
 กัน ต่อมาเนื่องจากมีปัญหาด้านการจราจร และมีการก่อตั้งตลาด อ.ค.ก. บริเวณสวนจตุจักรซึ่ง
 อยู่ใกล้กัน จึงทำให้บริเวณบางซื่อดังกล่าวซบเซาไป

ย่านการค้า ย่านการค้าในเขตดุสิตมีทั้งหมด 8 บริเวณ คือ มหานคร
 เตาปูน ราชภัฏ ศรียาน เทวสัน บางกระบือ บางซื่อ และบางโพ ซึ่งเรียงขนาดจากใหญ่ไป
 เล็กตามลำดับ จากการศึกษาการพัฒนาเสริมสร้างศูนย์กลางชุมชนที่สมบูรณ์แบบของคณะอนุกรรม
 การวางแผนพัฒนาเฉพาะพื้นที่และพัฒนาเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้จัดลำดับให้ย่านบางซื่ออยู่ใน

กลุ่มที่ 1 คือมีขนาด 4-7 ไร่ ศรียานอยู่ในกลุ่มที่ 2 มีขนาดมากกว่า 7-15 ไร่ ส่วนราชวัตร และบางกระบืออยู่ในกลุ่มที่ 3 คือมีขนาดมากกว่า 15-30 ไร่ สำหรับย่านเทเวศน์ และมหานาค นั้นจัดรวม เป็นศูนย์กลางชุมชนใหญ่ของกทม. ส่วนบางโพและเตาปูนนั้นไม่ติดอันดับศูนย์กลางชุมชน แต่ในปัจจุบันจากการสำรวจ พบว่าเตาปูนมีการพัฒนาขยายตัวอย่างมากจน เป็นศูนย์กลางชุมชนขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันศรียานก็มีศูนย์การค้าเข้าไปตั้ง ได้แก่ ศูนย์การค้าเอคิสน์ นอกจากนี้ร้านค้าปลีก และให้บริการได้เพิ่มขึ้นมากมาย จึงมีขนาดใหญ่ขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าย่านการค้าทุกแห่งจะมีตลาดสด อยู่ภายใน ซึ่งในความเป็นจริงตลาดอาจเป็นคำก่อกำเนิดการพัฒนาในเชิงพาณิชย์ขึ้น

ศูนย์การค้าในเขตคูสิต ซึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่มี 2 แห่ง คือ ศูนย์การค้าเอคิสน์ อยู่ริมถนนสามเสนบริเวณที่เรียกว่าศรียาน และศูนย์การค้าบางลาภูสรรพสินค้า (สาขา) อยู่ริมถนนประชาราษฎร์ 2 ทั้ง 2 แห่งนี้เพิ่งก่อตั้งมาไม่นาน ลักษณะย่านการค้าของเขตคูสิตนั้น แต่เดิมจะสัมพันธ์กับแม่น้ำ คือบริเวณที่เป็นท่าลงเรือ เช่น เทเวศน์ ศรียาน บางกระบือ บางโพ หรือบริเวณที่มีคลองตัดกัน เช่น บางซื่อ สีแยกมหานาค ราชวัตร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน เรื่องพัฒนาการ ย่านการค้าเหล่านี้จะอยู่ทางด้านใต้ของพื้นที่เขต ค่อย ๆ วัฒนาการจากทางน้ำ ขึ้นมาเป็นตึกแถวริมถนน สำหรับย่านการค้าที่มีขนาดใหญ่บริการชุมชนในระดับกว้าง เช่น เทเวศน์ ศรียาน มหานาค ก็จะมีตึกแถวอาคารพาณิชย์เกาะกลุ่มกระจุกตัวกันในปริมาณมาก ถัดจากตึกแถวริมถนน เข้าไปด้านใน ส่วนทางด้านเหนือของพื้นที่เขต เป็นพื้นที่ใหม่ย่านการค้าจะเกิดขึ้นบริเวณที่เป็นจุดตัดของถนน โดยเฉพาะเตาปูนซึ่งอยู่ตรงที่ถนนกรุงเทพฯ-นนทบุรี เชื่อมกับถนนประชาราษฎร์ 2 เป็นย่านการค้าขนาดใหญ่ มีอาคารพาณิชย์เกาะกลุ่ม เป็นกระจุกเช่นกัน ในบริเวณย่านการค้าเหล่านี้ได้ปรากฏมีหาบเร่และแผงลอย เช่นเดียวกับเขตอื่น ๆ ทั่วไป ในจำนวนจุดที่ทำการค้า 20 จุดทั่วทั้งเขตคูสิต มีจำนวนผู้ทำการค้าดังกล่าวทั้งหมด 952 ราย ซึ่งร้อยละ 50 เป็นการค้าอาหาร รองลงมาคือค้าผักผลไม้และดอกไม้ ส่วนวิธีทำการค้านั้นการตั้งโต๊ะและแผงมีจำนวนมากที่สุด คือ 453 ราย รองลงมาคือหาบ กระจาด และรถเข็น เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้ค้าหาบเร่แผงลอยกับเขตอื่น ๆ พบว่า ผู้ค้าในเขตคูสิตมีมากเป็นอันดับ 3 รองจากเขตพญาไท และเขตพระนคร แต่สำหรับผู้ค้าอาหารแล้ว มีจำนวนมากที่สุดในกทม. ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเขตคูสิตมีชุมชนแออัดเป็นจำนวนมาก จำนวนผู้ขายและผู้ซื้อประเภทนี้จึงมีมากตามไปด้วย ส่วนการกระจายตัวนั้นบริเวณที่เป็นย่านการค้าใหญ่ เช่น เตาปูน เทเวศน์ ศรียาน ก็จะมีเป็นจำนวนมาก ย่านการค้าที่เล็กลงก็จะมีน้อยตามลำดับ

แสดง : ย่านการค้า ตลาด
ธนาคาร และขอบเขตการให้บริการ

- บางซื่อ บางโพ
- ศรียาน ราชวัตร บางกระบือ
- มหานคร
- เทเวศน์ เต่าปูน
- ตลาด
- ตลาดขนาดใหญ่ > 250 แห่ง
- ธนาคาร
- สำนักงานใหญ่

ที่มา : การสำรวจ

สัญลักษณ์

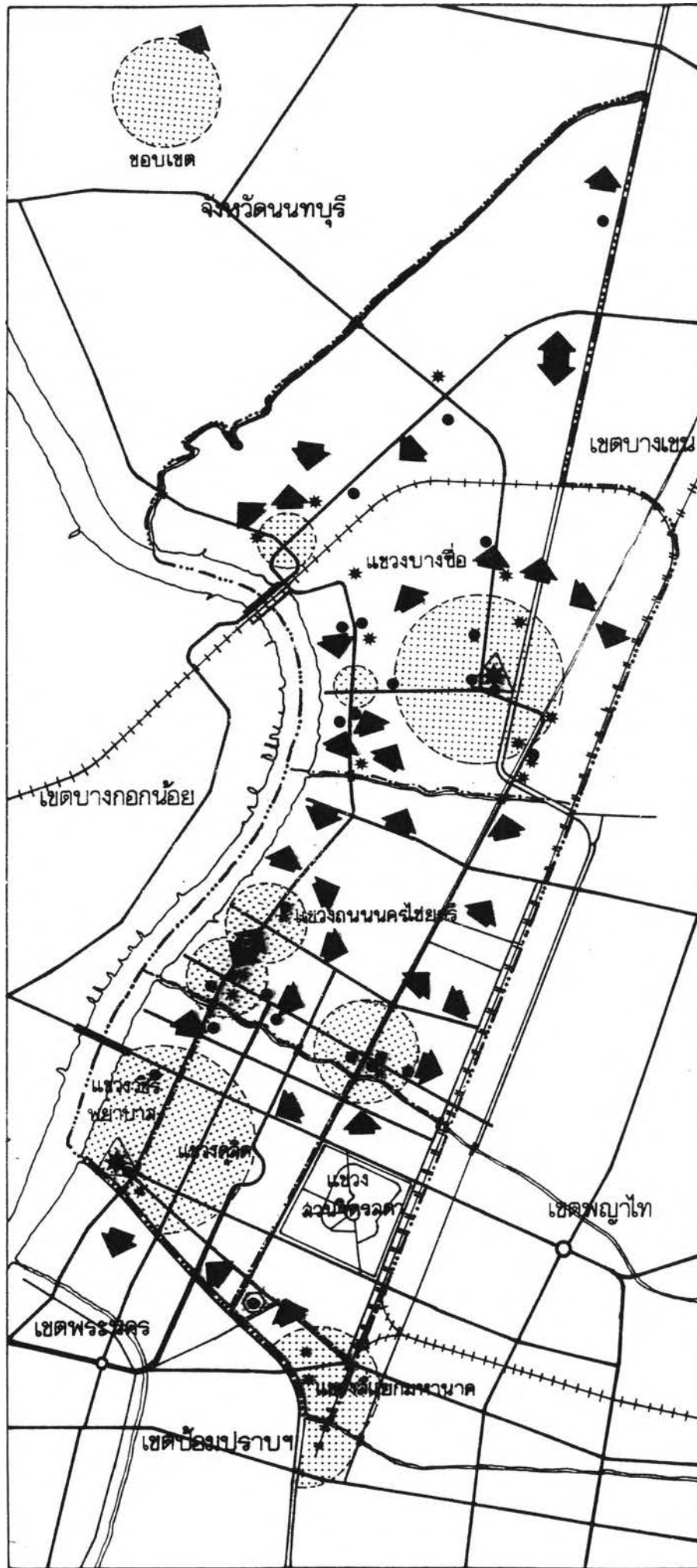
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตคูัด

แผนที่ 4.12

0 500 1 2 กม.

โรงพยาบาลนครินทร์เขตคูสิตมี 8 โรง อยู่ในแขวงสี่แยกมหานาค 2 โรง
แขวงถนนนครไชยศรี 3 โรง และแขวงบางซื่อ 3 โรง ทั้งหมดล้วนเป็นโรงพยาบาลระดับ 2

ธนาคาร มีทั้งสิ้น 18 แห่ง อยู่ในแขวงบางซื่อมากที่สุด ที่ตั้งของธนาคาร
จะสัมพันธ์กับย่านการค้าและถนนสายหลัก ส่วนใหญ่เป็นสำนักงานสาขา คงมีเฉพาะธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ถนนนครสวรรค์

4.4.5 การคลังของเขต

รายรับของกรุงเทพมหานคร มาจากรายได้ประจำ ซึ่งร้อยละ 84 ของทั้งหมดมาจากภาษีอากร เช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย เป็นต้น รองลงมาคือรายได้จากทรัพย์สินของกรุงเทพมหานครและค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต ตามลำดับ นอกจากนี้ส่วนรายจ่ายที่สำคัญซึ่งเป็นรายจ่ายประจำ ได้แก่ การบริการและการบริหารในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการโยธา งานบริหารการศึกษา การป้องกันน้ำท่วม การระบายน้ำ การบริหารทั่วไป การรักษาความสะอาด การจัดบริการการแพทย์ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างรายได้จริงกับรายจ่ายจริงของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ.2522-2528 พบว่า มีรายได้เกินดุลมาโดยตลอด เช่นในปี พ.ศ.2528 มีรายได้จริง 4,819.7 ล้านบาท ขณะที่รายจ่ายจริง 4,405.6 ล้านบาท

สำหรับเขตคูสิต มีรายรับเพิ่มขึ้น จากปี 2520-2528 เฉลี่ยร้อยละ 16.58 ในปี 2528 มีรายได้ทั้งสิ้นประมาณ 41.1 ล้านบาท แหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญคือ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้าย ในปี 2528 มีรายได้ส่วนนี้ประมาณ 37.1 ล้านบาท โดยได้จากภาษีโรงเรือนและที่ดินมากที่สุด คือ 30.1 ล้านบาท หรือร้อยละ 72 ของรายได้ เมื่อพิจารณารายรับของเขตต่อประชากร 1 คน พบว่า ในปี 2528 มีค่าประมาณ 72.66 บาท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น ๆ แล้วนับว่ามีน้อยมาก นอกจากนี้ พบว่าเขตคูสิตจะมีรายจ่ายสูงกว่ารายรับอยู่เล็กน้อยทุกปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการต้องใช้เงินพัฒนาในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การพัฒนาชุมชนแออัด การโยธา การรักษาความสะอาด การพัฒนาอนามัย เป็นต้น

สรุปกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของเขตคูสิตมี 2 ประเภท คือ อุตสาหกรรมและการค้าบริการ โดยอุตสาหกรรมจะเป็นประเภทอุตสาหกรรมการผลิตมากกว่าอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมที่สำคัญคือ ผลิตภัณฑ์จากไม้ โรงงานอุตสาหกรรมในเขตคูสิตปัจจุบันส่วนใหญ่

จะเป็นโรงงานขนาดย่อมที่อยู่ปะปนกับชุมชน เนื่องจาก เขตอุตสาหกรรมสภาพความเป็นเมืองมากขึ้น โรงงานขนาดใหญ่มีแนวโน้มจะขยายออกไปอยู่ที่อื่น เพราะระเบียบควบคุมต่าง ๆ ของทางการ แขนงที่มีโรงงานมากที่สุดคือแขนงยางชื้อ แต่มีความหนาแน่นในลำดับที่ 2 รองจากแขนงสิ่งแยก มหานคร จึงอาจกล่าวได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมใน เขตอุตสาหกรรมกระจายตัวอยู่ทางด้านเหนือมากกว่า สำหรับการค้าและบริการนั้น กระจายตัวอยู่ทั่วไป และสัมพันธ์กับขนาดของแขนง กล่าวคือ แขนงที่มีขนาดใหญ่จะมีร้านค้าบริการมากกว่า ยกเว้นแขนงสิ่งแยกมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งค้าส่งที่ใหญ่มากมี จำนวนร้านค้ามากมาย สินค้าที่สำคัญคือ ผัก ผลไม้ เสื้อผ้าสำเร็จรูป และผลไม้สด เป็นต้น จนมีผู้กล่าวว่า สิ่งแยกมหานครเป็นปากคลองตลาดแห่งที่สอง บริการในระดับภาค ง่าย ๆ นี้ได้ มีการค้าสด้าเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่วนแหล่งงานใน เขตอุตสาหกรรมทั้งแหล่งงานภาครัฐการ และเอกชน สำหรับภาครัฐการที่มีมากคือฝ่ายทหาร นอกจากนี้ฝ่ายพลเรือนระดับกระทรวงก็มีอยู่ได้แก่กระทรวง ศึกษาธิการ และก็มีกรมขนาดใหญ่ คือ กรมชลประทาน กรมสรรพสามิต เป็นต้น มีข้าราชการ มากมาย นอกจากนั้นยังมีรัฐวิสาหกิจอีกหลายแห่ง เช่น การไฟฟ้า การรถไฟ ขสมก. เป็นต้น แหล่งงานภาครัฐการจะกระจายตัวอยู่ทางด้านทิศใต้ของเขต ส่วนแหล่งงานภาคเอกชนซึ่ง ได้แก่อุตสาหกรรมและการค้าบริการต่าง ๆ จะกระจายตัวอยู่ทางทิศเหนือของเขต ยกเว้นแขนงสิ่งแยก มหานครซึ่งอยู่ทางใต้ แต่เป็นแหล่งงานเอกชนขนาดใหญ่ สำหรับย่านการค้าและตลาดส่วนใหญ่นั้น จะเป็นย่านดั้งเดิม และมีขนาดใหญ่ให้บริการ เฉพาะชุมชนโดยรอบเท่านั้น

4.5 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญ คือ ถนน การบริการขนส่งสาธารณะ การไฟฟ้า ประปา โทรศัพท และระบบการระบายน้ำ สำหรับเรื่องถนนนั้นได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนสาธารณูปการที่จะได้กล่าวคือ สถานศึกษา การบริการสาธารณสุข การบริการเก็บขยะ สถานีตำรวจ และ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

4.5.1 การไฟฟ้า ประปา และโทรศัพท

ด้านไฟฟ้า และประปา ซึ่งเป็นสาธารณูปโภคสำคัญของชาวเมืองนั้น เมือง จากอุตสาหกรรมเป็นเขตที่เป็นพื้นที่เมือง จึงมีการบริการอย่างทั่วถึง ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีเสาไฟฟ้าผ่านไปทั่วพื้นที่ของเขตอุตสาหกรรม แต่ถ้ามีผู้ต้องการใช้ไฟฟ้าก็สามารถให้บริการ

ได้ทันที ส่วนประปานั้น เขตผลิตจัดอยู่ในโซนที่มีน้ำไหลตลอดปี หากมีจำนวนผู้ใช้เพิ่มขึ้น การประปานครหลวงซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบก็สามารถให้บริการได้เช่นกัน

สำหรับโทรศัพท์ เขตผลิตอยู่ในพื้นที่การให้บริการของเขตโทรศัพท์นครหลวงที่ 1 และ 4 ได้แก่ ชุมสายโทรศัพท์สามเสน (เขต1) ชุมสายโทรศัพท์บางซื่อ (เขต4) และงามวงศ์วาน (เขต4) ในปี พ.ศ.2529 ชุมสายโทรศัพท์สามเสน มีจำนวนเลขหมายทั้งสิ้น 10570 เลขหมาย เปิดใช้ 7040 เลขหมาย คงเหลือ 3530 เลขหมาย ชุมสายบางซื่อมีเลขหมายเดิม 10,000 เลขหมาย เปิดใช้ 9,9904 เลขหมาย และชุมสายงามวงศ์วานมีเลขหมายเดิม 15,300 เลขหมาย เปิดใช้ 7677 เลขหมาย คงเหลืออีก 7.623 เลขหมาย ในปัจจุบันนี้ องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยได้เพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการอย่างมาก เชื่อว่าในอนาคตจะหมดปัญหาในการขอใช้โทรศัพท์อีกต่อไป

4.5.2 ระบบการระบายน้ำ การระบายน้ำของ กทม. เป็นระบบการระบายน้ำร่วมทั้งน้ำดี ซึ่งได้แก่ น้ำฝน และน้ำเสียจากอาคารต่าง ๆ ทางระบายน้ำที่สำคัญ คือ คู คลองต่าง ๆ และท่อระบายน้ำซึ่งอยู่ควบคู่ไปกับถนน ซอยสายต่าง ๆ ปัจจุบันในกรุงเทพมหานครมีท่อระบายน้ำยาวประมาณ 600 กิโลเมตร ประกอบด้วยอุโมงค์ขนาด 3.5 เมตร และท่อระบายขนาดตั้งแต่ 0.3 ถึง 1.6 เมตร ผังอยู่ใต้ดิน มีขนาดความลึกต่างกัน การวางท่อมักจะวางเข้าหาระดับน้ำในคลองหรือแม่น้ำซึ่งมีความลาดเอียงน้อย ทาให้มีสิ่งสะสมอยู่ในท่อ เป็นผลให้ท่อมักมีขนาดแคบลงหรืออุดตัน นอกจากนี้ระดับท่อบางแห่งยังต่ำกว่าแม่น้ำเนื่องจากแผ่นดินทรุด จึงต้องมีการใช้ท่อส่งน้ำสู่น้ำลงสู่คลองแทนการระบายน้ำแบบไหลเอง (ประภาพรรณ ม่วงไหมทอง 2531 : 88)

เขตผลิตมีท่อระบายน้ำอยู่สองข้างถนนทุกสาย ทั้งที่เป็นท่อกลมและท่อเหลี่ยม มีขนาดต่างกัน ตั้งแต่ 0.3 เมตร ถึง 1.2 เมตร สำหรับถนนขนาดใหญ่ซึ่งได้แก่ถนนสายหลักและสายรอง จะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักการระบายน้ำ มีทั้งสิ้น 39 สาย ส่วนใหญ่จะมีขนาดท่อระบายน้ำ 1.2 เมตร ส่วนถนนซอยอยู่ในความรับผิดชอบของงานระบายน้ำเขตผลิต มีขนาดท่อตั้งแต่ 0.3 เมตร ถึง 1 เมตร (ส่วนใหญ่มีขนาด 0.6 เมตร) น้ำจากท่อระบายน้ำในถนนซอยจะระบายลงสู่ท่อใหญ่ หรือคลองในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งจะไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งหนึ่ง

เนื่องจาก เขตผลิตเป็นพื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแหล่งระบายน้ำที่สำคัญ ดังนั้นน้ำจากพื้นที่เขตอื่น ๆ ที่จะระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เช่น จากเขตบางเขน

แสดง : ระบบระบายน้ำ

คลองลายหลักในการระบายน้ำ

ทิศทางการระบายน้ำ

ท่อระบายน้ำริมถนนลายหลัก ลายรอง

ท่อระบายน้ำริมถนนซอย

ประตูระบายน้ำพร้อมเครื่องสูบน้ำ

ที่มา : สำนักงานเขตดุสิต

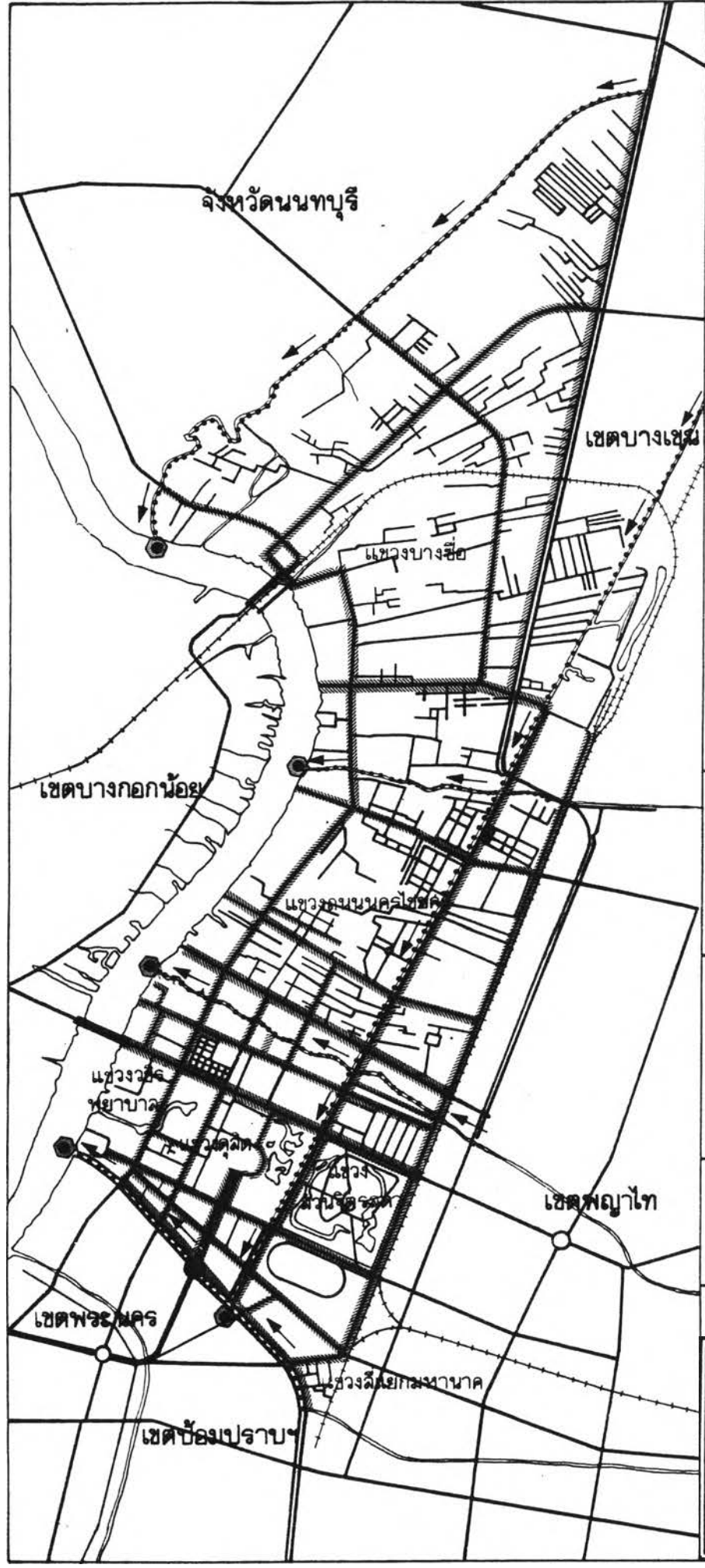
สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- +++++ ทางรถไฟ
- == น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ

แนวโน้มการใช้ที่ดินเขตดุสิต

แผ่นที่ 4.13

ห้วยขวาง พญาไท จึงต้องผ่านพื้นที่เขตคูสิดก่อน คลองที่สำคัญที่ใช้ระบายน้ำ ได้แก่ คลองบางเขน คลองบางซื่อ คลองสามเสน คลองเปรมประชากร และคลองผดุงกรุงเกษม จะมีประตูลดน้ำ และเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ติดตั้งประจำอยู่ตรงปากคลอง นอกจากนี้บางคลองทางฝ่ายเอกชนก็ช่วยสูบน้ำออก เช่น คลองบางกระบือ ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ และการที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ในเวลาที่น้ำขึ้นทำให้บริเวณแม่น้ำมีน้ำท่วม สำหรับในพื้นที่ด้านล่าง (แขวงวชิรพยาบาล) ถูกกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เศรษฐกิจชั้นน้ำ จึงมีแนวคันกันน้ำ (Polder) โดยตลอด

4.5.3 สถานศึกษา

กรุงเทพมหานครมีสถานศึกษาประมาณ 1800 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตคูสิด 147 แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในสังกัดของรัฐบาล 43 แห่ง และ เอกชน 104 แห่ง มีจำนวนนักเรียน นักศึกษาทั้งสิ้นประมาณ 117,500 คน ครู 5,947 คน แขวงที่มีนักเรียน นักศึกษามากที่สุด คือ แขวงบางซื่อ รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี แขวงคูสิด และแขวงวชิรพยาบาล ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียน นักศึกษาต่อพื้นที่แขวง พบว่าแขวงวชิรพยาบาลมีจำนวนสูงที่สุดคือ 17,675 คน/กม² รองลงมาคือแขวงคูสิด 10,403 คน/กม² สำหรับแขวงอื่น ๆ มีค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของเขต ส่วนจำนวนโรงเรียน แขวงวชิรพยาบาลมีจำนวนโรงเรียนต่อพื้นที่สูงที่สุดเช่นกัน คือ 14 โรงเรียน/กม² (ตารางที่ 4.8) แขวงวชิรพยาบาลจะมีโรงเรียนระดับอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมอยู่มาก ส่วนใหญ่เป็นของเอกชน เช่นโรงเรียนเซนต์คาเบรียล เซนต์ฟรัง คอนเซ็ปชัน เป็นต้น แขวงที่มีจำนวนนักเรียนและนักเรียนน้อย คือแขวงสี่แยกมหานาคมีเพียง 3 แห่ง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่แขวงแล้ว จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ คือ 9 โรงเรียนต่อพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตร

สถานศึกษาในเขตคูสิด มีหลายแห่งซึ่งจัดเป็นการให้บริการในระดับภาคคือทั้ง กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในระดับอาชีวศึกษาจนถึงขั้นอุดมศึกษา ที่มีชื่อเสียง เช่น โรงเรียนพณิชยการพระนคร วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาพระนครเหนือและเทเวศน์ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา และสวนคูสิด เป็นต้น ซึ่งสามารถรับนักเรียนและนักศึกษาได้เป็นจำนวนมาก โรงเรียนระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยม ที่มีชื่อเสียงก็มีหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนราชินีบน โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนวชิราวุธ เป็นต้น สำหรับโรงเรียนที่สอนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับนั้น มีจำนวน 65 แห่ง เป็นของรัฐบาล 20 แห่ง และเอกชน 45 แห่ง คิดเฉลี่ยต่อพื้นที่เขตเป็นจำนวน 3 แห่ง/กม² สามารถ

ตารางที่ 4.8 จำนวนสถานศึกษา ครู นักเรียน เขตผลิต จำแนกตามประเภทและสังกัดรายแขวง

ประเภทโรงเรียน		แขวงผลิต			แขวงวิทยบาล			แขวงสาวจิตร			แขวงสี่แยกทนานาค			แขวงเขตนครไชยศรี			แขวงบางซ้อ			รวม		
สังกัด	ระดับ	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู	รร.	นักเรียน	ครู
สภ.คณะกรรมการ	อุดม	2	68	12	3	680	36	2	165	11	-	-	-	8	634	35	9	506	33	24	2053	127
ศึกษาเอกชน	อุดม-ประถม	1	165	6	1	530	27	-	-	-	-	-	-	4	1378	64	5	1848	84	11	3921	181
	อุดม-มัธยม	-	-	-	2	1800	129	1	456	44	-	-	-	4	5457	150	6	7346	310	13	15059	633
	ประถม	-	-	-	1	2113	76	-	-	-	-	-	-	6	1900	98	6	2280	108	13	6293	282
	ประถม-มัธยม	2	2755	125	2	5234	174	1	795	42	-	-	-	2	1296	65	1	668	31	8	10748	437
	อาชีวศึกษา	-	-	-	1	2618	37	1	1785	54	1	500	40	4	4819	133	11	4518	235	18	14240	499
	เร่ร่อน เสริมอาชีพ	1	360	1	-	-	-	2	132	18	1	47	1	8	1982	20	5	1503	11	17	4024	51
ส. ทบ.	ประถม	2	1613	83	2	902	56	-	-	-	1	271	17	3	1917	118	8	5404	282	16	10107	556
กรมสามัญศึกษา	ประถม	1	2500	105	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	924	42	1	97	57	3	3521	204
	มัธยม	1	4593	98	1	2571	153	-	-	-	-	-	-	2	3992	215	2	3591	184	6	14747	650
กรมอาชีวศึกษา	ปวช. ปวท. ปวส.	-	-	-	2	2535	131	2	5243	218	-	-	-	1	1097	82	1	2055	131	6	10930	562
กรมการฝึกหัดครู	อุดม	1	496	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	496	35
	ประถม-มัธยม	1	1109	55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1109	55
	อุดมศึกษา	2	8010	471	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	8010	471
ทบวงมหาวิทยาลัย	หลักสูตรใหม่	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	8498	947	1	8498	947
กรมการศึกษา	นอกโรงเรียน	1	1560	48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1111	93	3	756	64	6	3427	205
อื่น ๆ	รร. สภ.ศาลฎีกา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	317	52	-	-	-	1	317	52
		15	23229	1039	15	18983	819	9	8756	387	3	818	58	46	26824	1167	59	39070	2477	147	117500	5947
เฉลี่ย นร./คร.		7	10403	-	14	17675	-	5	4937	-	9	2413	-	9	5088	-	5	3384	-	7	5290	-

แผนที่ : สถานศึกษาในเขตคูสิต

- อนุบาล
- ◎ อนุบาล - ประถมศึกษา
- ◎ อนุบาล - มัธยม
- ประถม
- ▲ มัธยม
- ◎ ประถม - มัธยม
- * อาชีวศึกษา
- ⊗ อุดมศึกษา
- นักเรียน > 1,000 คน
- ⊗ ยานที่มีสถานศึกษา และนักเรียนมาก

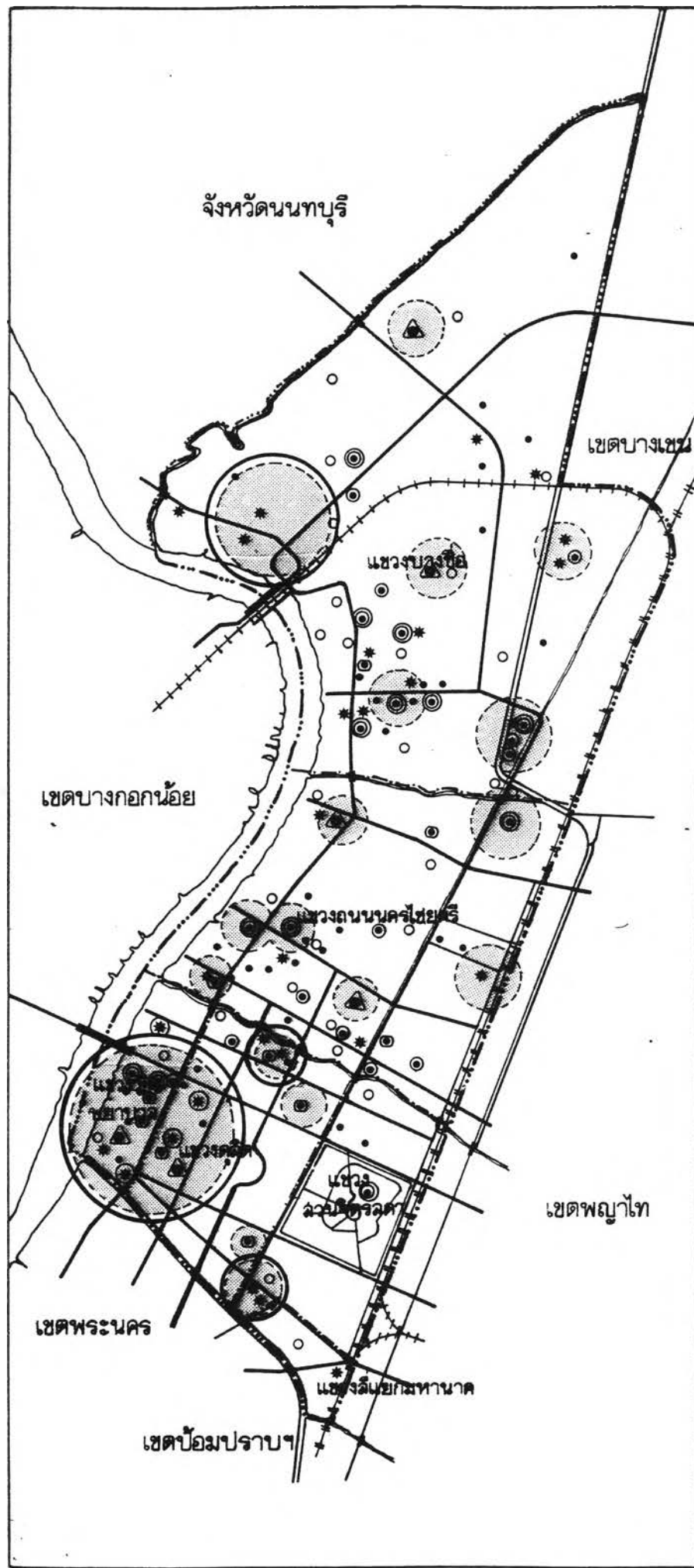
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- +++++ ทางรถไฟ
- ≡≡≡ แม่น้ำ, คลอง

การศึกษา รูปแบบ พัฒนาการ และ แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตคูสิต

แผนที่ 4.14

แผนที่ : สถานศึกษาระดับต้น

- อนุบาล
- ประถมศึกษา
- ◎ อนุบาล - ประถมศึกษา
- ▨ ย่านที่มีสถานศึกษาระดับต้นน้อย

ที่มา : กระทรวงศึกษา

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- +++++ ทางรถไฟ
- ~ ~ ~ แม่น้ำ, คลอง

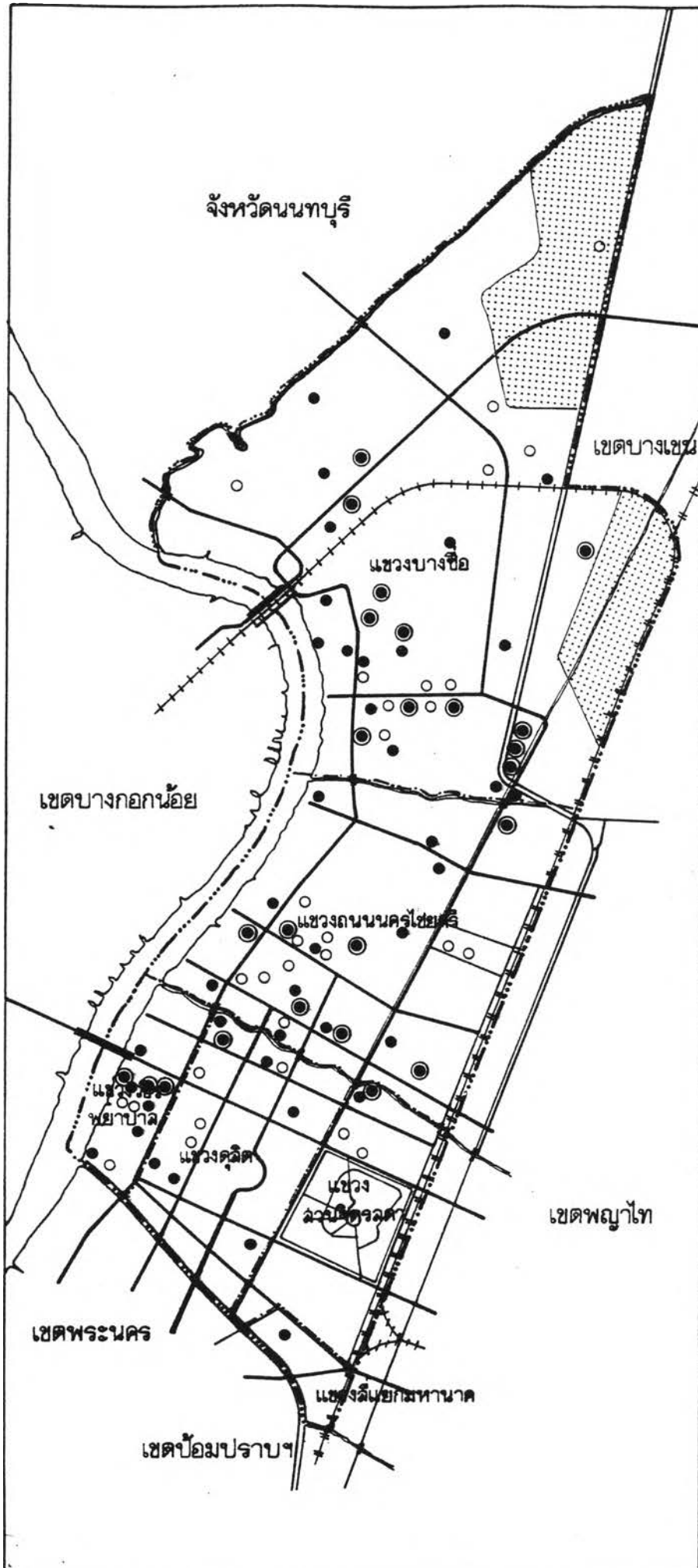
การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ

แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตผลิต

แผ่นที่ 4.15

0 500 1 2 กม.

จังหวัดนนทบุรี

เขตบางเขน

แขวงบางซื่อ

เขตบางกอกน้อย

แขวงถนนนครไชยศรี

แขวงจตุจักร

แขวงดินแดง

แขวงจตุจักร

เขตพญาไท

เขตพระนคร

แขวงดินแดง

เขตป้อมปราบฯ

รับนักเรียนได้ถึง 50,758 คน คิดเป็นร้อยละ 43 ของนักเรียนนักศึกษาในเขตคลุ้ดทั้งหมด
โรงเรียนที่สอนในระดับประถมศึกษากระจายอยู่ทั่วไปทุกแขวง แขวงที่จัดว่ามีโรงเรียนในระดับนี้
น้อยคือ แขวงสี่แยกมหานาค มีเพียงโรงเรียนเดียว และรับนักเรียนได้ประมาณ 271 คน เมื่อ
คิดสัดส่วนของโรงเรียนระดับนี้ต่อพื้นที่แต่ละแขวงพบว่า แขวงวชิรพยาบาลมีจำนวนมากที่สุดคือ 7
แห่ง/กม² รองลงมาคือ แขวงถนนนครไชยศรี จำนวน 4 แห่ง/กม² แขวงดุสิต และสี่แยกมหานาค
เท่ากับของเขตคือ 3 แห่ง/กม² ส่วนแขวงบางซื่อและสวนจิตรลดา มีต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของเขตคือ
2 แห่ง และ 1 แห่ง/2 ตามลำดับ โรงเรียนที่สอนในระดับอนุบาลมีทั้งสิ้น 49 โรงเรียน ส่วนใหญ่อยู่
ในแขวงบางซื่อและแขวงถนนนครไชยศรี เนื่องจากมีพื้นที่กว้างกว่าแขวงอื่น ๆ และมีบ้านพักอาศัย
อยู่เป็นจำนวนมาก

โรงเรียนในเขตดุสิตซึ่งสังกัดกรุงเทพมหานครมีอัตราส่วนของครูต่อนักเรียน
เท่ากับ 18.36 และอัตราส่วนของนักเรียนต่อห้องเรียนเท่ากับ 28.79 ซึ่งจัดว่าได้มาตรฐานเมื่อ
เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้นักเรียนชั้นประถม 36 คนต่อ 1 ห้อง
เรียน และครู 1 คน ต่อนักเรียน 20 คน แสดงว่าโรงเรียนในเขตดุสิตสามารถรองรับนักเรียน
ได้อีก แต่ทั้งนี้ เนื่องจากการเลือกสถานศึกษาขึ้นอยู่กับความพอใจ และความมีชื่อเสียงของ
โรงเรียนด้วย จึงก่อให้เกิดปัญหาบางอย่างติดตามมา เช่น การจรรยาบรรณวิชาชีพในชั่วโมงเร่งรีบ
ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

นอกจากโรงเรียน สถานศึกษาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เขตดุสิตยังมีโรงเรียน
ประเภทอื่นอยู่อีก เช่น โรงเรียนเศรษฐเสถียรในแขวงถนนนครไชยศรีซึ่งสอนคนหูหนวก โรงเรียน
สารพัดช่างซึ่งสอนในหลักสูตรเร่งรัด และโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ สังกัดกรมการศาสนา
ซึ่งมีจำนวน 2 แห่ง เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาถึงจำนวนโรงเรียนในเขตดุสิต จะเห็นว่ามี
มากอย่างพอเพียง และมีสถานศึกษาหลายแห่งที่จัดเป็นสถานศึกษาระดับกม. สามารถให้บริการ
อย่างกว้างขวาง จนบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมาโดยเฉพาะปัญหาการจราจร แต่เมื่อพิจารณา
ถึงการกระจายตัวของโรงเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งมีความจำเป็น พบว่าบางพื้นที่ยังมีโรงเรียน
ระดับนี้ไม่เพียงพอ เช่น บริเวณแขวงบางซื่อด้านเหนือ

4.5.4 สาธารณสุข

1. ศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานครมีศูนย์บริการสาธารณสุข 54

แห่ง และศูนย์บริการสาธารณสุขสาขา 65 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตดุสิต 4 แห่ง คือ ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ ศูนย์ 6 สโมสรวัฒนธรรมหญิง (แขวงสี่แยกมหานาค) ศูนย์ 19 วงศ์สว่าง (แขวงบางซื่อ) และศูนย์ 38 จี๊ด ทองคำ (แขวงถนนนครไชยศรี)

2. โรงพยาบาลและโพลีคลินิก กรุงเทพมหานครมีสถานพยาบาลที่มีเตียงทุกประเภทรวม 139 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลเอกชน สำหรับเขตดุสิตมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ 2 โรง คือ วชิรพยาบาล และโรงพยาบาลมิชชั่น มีโพลีคลินิก 2 แห่ง คือ เคาปูนโพลีคลินิก และ บางซื่อโพลีคลินิก ซึ่งอยู่ในแขวงบางซื่อทั้ง 2 แห่ง วชิรพยาบาลเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร ส่วนโรงพยาบาลมิชชั่นเป็นของเอกชน ทั้ง 2 โรงพยาบาลต่างก็ให้บริการแก่ประชาชนทั้งกรุงเทพมหานคร รวมทั้งจากจังหวัดใกล้เคียง ไม่เฉพาะแต่เขตดุสิต สำหรับรายละเอียดของสถานพยาบาลดังกล่าวมีอยู่ในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 จำนวนเตียงและบุคลากรทางการแพทย์ของสถานพยาบาลในเขตดุสิต

ชื่อสถานพยาบาล	เตียง	แพทย์	ทันตแพทย์	เภสัชกร	พยาบาล	ที่ตั้ง
วชิรพยาบาล	1054	112	8	-	963	แขวงวชิรพยาบาล
โรงพยาบาลมิชชั่น	200	17	2	2	57	แขวงสี่แยกมหานาค
คาปูนโพลีคลินิก	10	3	-	-	-	แขวงบางซื่อ
บางซื่อโพลีคลินิก	10	3	-	-	-	แขวงบางซื่อ

ที่มา : สถิติรายปี กรุงเทพมหานคร

3. คลินิก เขตดุสิตมีคลินิกกระจายอยู่ทั่วไปรวมทั้งหมด 220 แห่ง แบ่งเป็นคลินิกรักษาโรคทั่วไป 124 แห่ง ทันตคลินิก 73 แห่ง และแพทย์แผนโบราณ 23 แห่ง แขวงบางซื่อมีคลินิกมากที่สุด เนื่องจากมีพื้นที่กว้างกว่าแขวงอื่น จำนวนสถานพยาบาลในเขตดุสิตจัดว่ามีมากเป็นอันดับ ๗ ของกรุงเทพมหานคร

4.5.5 การบริการเก็บขยะ

เดิมเขตดุสิตมีขยะมากเป็นอันดับหนึ่ง (พ.ศ.2525) แต่ในปัจจุบันอยู่ในอันดับที่ 5 รองจากเขตพระโขนง หนองจอก บางเขน และยานนาวา มีปริมาณขยะโดยเฉลี่ย 285.9

แสดง: สถานบริการสาธารณสุข

- โรงพยาบาล
- ⊙ สถานีอนามัย
- โฟลิดคลินิก
- คลินิก

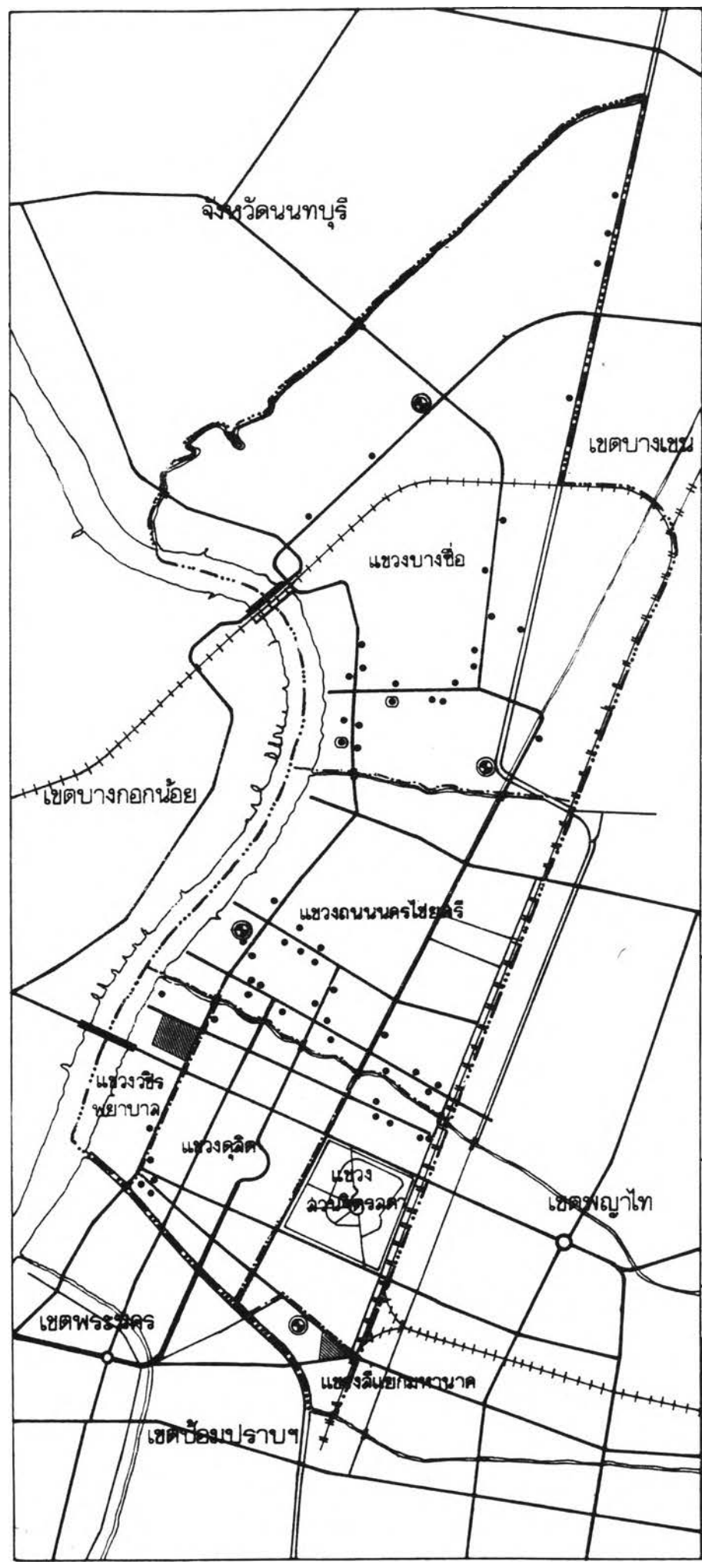
ที่มา: สำนักอนามัย กทม. และการสำรวจ

สัญลักษณ์

- ..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- - - - - เขตของแขวง
- ถนน
- +++++ ทางรถไฟ
- ≡≡≡ แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ และ แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตดุสิต

แผนที่ 4.16

ตัน/วัน มีรถเก็บขยะจำนวน 47 คัน เป็นรถธรรมดา 32 คัน รถอีด 14 คัน และรถบ.คอนฯ 1 คัน มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 382 คน เมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อที่เขต พบว่ารถขยะต้องรับผิดชอบจำนวน 2 คัน ต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ต้องใช้รถวิ่งเฉลี่ยวันละ 83 เที่ยว คือเฉลี่ย 1 คัน ต่อ 2 เที่ยว

เนื่องจากเขตคูสิตมีตรอกซอยขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก หรือพื้นที่ริมแม่น้ำ ริมคลองก็ใช้วิธีลากเข็นขยะมารวมกันที่ถนนแล้วให้รถมารับอีกครั้งหนึ่ง บางครั้งทำให้บริการไม่ทั่วถึง ประกอบกับเขตคูสิตมีชุมชนแออัดอยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีปัญหาในการรักษาความสะอาด เมื่อพิจารณาปริมาณขยะที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ประมาณ 348 ตัน/วัน โดยคิดจากขยะมูลฝอยที่จะเกิดต่อคนในอัตรา 2.5 ลิตร/วัน แต่เขตนี้สามารถให้บริการจัดเก็บได้เพียง 285.9 ตัน/วัน จึงคิดเป็นร้อยละ 82.2 ของขยะทั้งหมดเท่านั้น จะเหลือขยะตกค้างอยู่ประมาณ 62 ตัน ซึ่งจะถูกทิ้งในคูคลองต่าง ๆ หรือตามที่ว่าง หรืออยู่ภายในบ้านเรือนเอง โดยที่ขยะเหล่านี้ส่วนหนึ่งประชาชนจะกำจัดเอง แต่ก็ เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ผู้รับผิดชอบคือ งานรักษาความสะอาด สำนักงานเขตคูสิต จะเก็บตามบ้านเรือน ร้านค้า ถนน สำหรับตลาดใหญ่ วชิรพยาบาล หรือหากมีกรณีพิเศษจะเป็นหน้าที่ของสำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานครโดยตรง

4.5.6 ความปลอดภัย

1. สถานีตำรวจ เขตคูสิตอยู่ในความรับผิดชอบของกองบังคับการตำรวจนครบาลเหนือ มีสถานีตำรวจในพื้นที่ 7 สถานี คือ สน.สามเสน สน.คูสิต สน.เตาปูน สน.นางเลิ้ง สน.ประชาชื่น สน.บางโพ และสน.บวรมงคล โดยสองสถานีหลังนั้นรับผิดชอบพื้นที่แม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับ สน.นางเลิ้ง และสน.ประชาชื่น มีพื้นที่รับผิดชอบบางส่วนอยู่ในเขตป้อมปราบฯ และเขตบางเขนด้วย ตามลำดับ นอกจากนี้ในพื้นที่เขตคูสิตยังมีป้อมยามหรือจุดสกัดอีก 9 แห่ง (แผนที่ 4.17)

2. สถานีตำรวจดับเพลิง กรุงเทพมหานครมีสถานีตำรวจดับเพลิงทั้งหมด 34 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตคูสิต 4 แห่ง คือ สถานีดับเพลิงบางซื่อ บางโพ สามเสน และวชิระ โดยสถานีดับเพลิงสองสถานีหลังตั้งอยู่ในที่เดียวกัน สำหรับสถานีดับเพลิงวชิระนั้น รับผิดชอบทางน้ำ คือมีเรือดับเพลิงถึง 9 ลำ

แสดง : ที่ตั้งและเขตรับผิดชอบ
ของสถานีตำรวจ

- ป้อม
- ตำบล
- ที่ตั้งสถานีตำรวจ

ที่มา : กรมตำรวจ

สัญลักษณ์

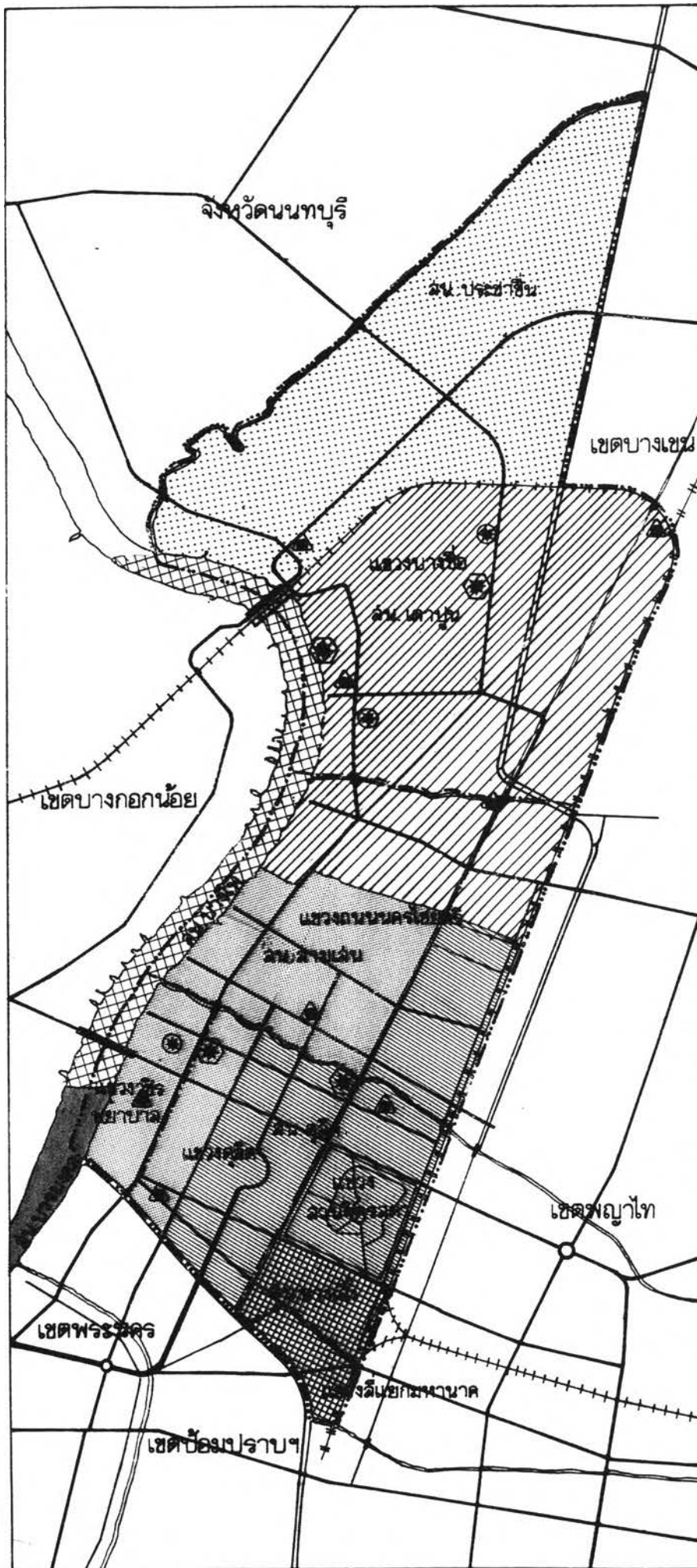
- เขตเขตพื้นที่ศึกษา
- เขตของแขวง
- ถนน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ, คลอง

การศึกษารูปแบบ พัฒนาการ
และ
แนวโน้มการใช้ที่ดิน เขตผลิต

แผนที่ 4.17

0 500 1 2 กม.

4.5.7 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

เขตดุสิตมีสถานที่พักผ่อนขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถบริการได้ทั้งหมด. อยู่ 2 แห่ง คือ สวนสัตว์ดุสิต และสนามม้าราชตฤณมัยสมาคม แต่สำหรับสถานที่หลังนั้นบริการเฉพาะบุคคลบางประเภทเท่านั้น เขตดุสิตมีสวนหย่อมอยู่ 3 แห่ง คือ สวนหย่อมสวนจิตรลดา สวนหย่อมหน้ากรป.กลาง และสวนหย่อมบริเวณฐานพระรูปรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้ยังมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของเอกชนที่ทำในรูปธุรกิจ เช่น สนามเทนนิส สระว่ายน้ำ เป็นต้น ซึ่งมีอยู่มากมาย

เป็นที่น่าสังเกตว่า เขตดุสิตมีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวยาว ซึ่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่สำคัญ เหมาะแก่การจัดทำสถานที่พักผ่อนหย่อนใจริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อบริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป เพราะเขตดุสิตถือว่าเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง (กรุงเทพมหานคร) น่าที่จะให้ประชาชนจากที่อื่นได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเจ้าพระยาบ้าง ในปัจจุบันพบว่าที่พักผ่อนสาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตดุสิตยังไม่มี คงมีเฉพาะของเอกชนซึ่งอยู่ในรูปร้านอาหารต่าง ๆ ทั้งที่ยังพอมิที่ว่างที่จะจัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในลักษณะ เช่นนี้

4.6 ประชากร

การศึกษาด้านประชากร ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลจากงานทะเบียน สำนักงานเขตดุสิต และจากแผนกสถิติและเลือกตั้ง กองปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายละเอียดถึงระดับแขวง แต่ก็ได้ใช้ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีรายละเอียดในระดับเขตมาตรวจสอบและอ้างอิงซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะเขตดุสิตมีปัญหาในการหาจำนวนประชากรที่แท้จริง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป นอกจากนี้การศึกษาส่วนหนึ่งได้ใช้ข้อมูลจากรายงานสำมะโนและเคหะ พ.ศ.2513 และพ.ศ.2523 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อหาโครงสร้างประชากรของเขตดุสิต

เจ้าหน้าที่ผู้ทำงานด้านทะเบียนและสถิติ ได้กล่าวว่าสถานที่ที่มีผลทำให้จำนวนประชากรผิดไปจากความเป็นจริงที่สำคัญมี 3 ที่ คือ โรงพยาบาล วัด และบ้านเช่า หอพัก เพราะความละเลยในเรื่องการแจ้ง การย้ายเขต ย้ายออก สถานที่ที่ส่งผลมากที่สุด คือ โรงพยาบาลขนาดใหญ่ เนื่องจากตามกฎหมายนั้น เด็กเกิดที่ใดก็ให้แจ้ง เกิดยังท้องที่นั้น ต่อเมื่อออกจากโรงพยาบาลแล้วจึงค่อยย้ายออกไปยังภูมิลำเนาของพ่อแม่ แต่สำหรับโรงพยาบาลขนาดใหญ่ก็มีผู้มา

คลอดบุตรเป็นจำนวนมาก และมีส่วนหนึ่งที่แจ้งเกิดแล้วไม่ได้ย้ายออกไป ทั้งที่ตัวเด็กก็ไม่ได้อยู่ในท้องที่นั้น จึงทำให้จำนวนเด็กเกิดเหล่านี้ค้างค้ำ และสะสมขึ้นเรื่อย ๆ เป็นประชากรที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง ในปี พ.ศ.2526 ได้มีการตรวจสอบทะเบียนบ้านและคัดชื่อประชากรในทะเบียนที่ไม่มีตัวตนออกเป็นจำนวนมากตามโครงการจัดทาเลขบัตรประจำตัวประชาชนของกระทรวงมหาดไทย ทำให้ประชากรในกรุงเทพมหานครลดลงจาก พ.ศ.2525 ประมาณ 449,959 คน โดยเฉพาะเขตที่เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลใหญ่ เช่น เขตบางกอกน้อย (โรงพยาบาลศิริราช) เขตปทุมวัน (โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์) เขตพญาไท (โรงพยาบาลราชวิถี, โรงพยาบาลเด็ก) เป็นต้น แต่สำหรับเขตดุสิตซึ่งมีโรงพยาบาล 2 โรง คือ วชิรพยาบาลในแขวงวชิรพยาบาล และโรงพยาบาลมิชชั่นในแขวงสี่แยกมหานาค ไม่ได้มีการคัดชื่อประชากรที่ไม่มีตัวตนออกแต่อย่างใด โดยเห็นได้จากจำนวนประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ เช่น แขวงวชิรพยาบาล มีจำนวนประชากรถึง 162,603 คนในปี พ.ศ.2530 ทั้งที่ประชากรที่แท้จริงนั้นมีอยู่เพียง 25000 กว่าคนเท่านั้น หลักฐานที่สามารถนำมายืนยันในกรณีนี้ได้ก็คือสัดส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และจำนวนบ้านที่มีอยู่แต่อย่างใดก็ตามในปี พ.ศ.2531 (เดือนมิถุนายน) ก่อนมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ สำนักงานเขตดุสิตและสำนักงานทะเบียน กระทรวงมหาดไทย ได้ทำการแก้ไขตัวเลขประชากรในแขวงวชิรพยาบาลและแขวงสี่แยกมหานาคเสียใหม่ให้จำนวนลดน้อยลง โดยแขวงวชิรพยาบาลในปี 2531 มีประชากร 25,375 คน จากจำนวน 162,603 คน และแขวงสี่แยกมหานาคเหลือเพียง 14,858 คน จาก 52,720 คน ในปี พ.ศ.2530 ดังนั้นก่อนที่จะได้ทำการศึกษาทางด้านประชากรในเขตดุสิต จึงได้ทำการปรับแก้ตัวเลขในสองแขวงดังกล่าวย้อนหลังไปจนถึง พ.ศ.2521 ซึ่งแม้จะได้ตัวเลขไม่ตรงกับจำนวนที่แท้จริงในแต่ละปีแต่ก็สามารถยืนยันได้ว่าตัวเลขที่ทำการปรับแก้ัน มีความใกล้เคียงกับตัวเลขแท้จริงมากกว่าจำนวนประชากรที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งจะส่งผลให้การคาดประมาณประชากร การศึกษาแนวโน้ม และการวางแผนรองรับ มีความถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น

นอกจากปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว เขตดุสิตยังมีปัญหาในด้านจำนวนประชากรอยู่อีก เนื่องจากการมีสถาบันอยู่ในเขตดุสิตอยู่เป็นจำนวนมากรวมทั้งสถาบันทางทหาร ทำให้ตัวเลขจำนวนประชากรแปรปรวนขึ้นลงในแต่ละปี มีเฉพาะในแขวงบางซื่อเท่านั้นที่ตัดเลขจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นโดยตลอด ซึ่งอาจเนื่องมาจากการไม่มีสถาบันราชการในแขวงนี้

4.6.1 การปรับแก้ตัวเลขประชากรในแขวงวชิรพยาบาลและแขวงสี่แยกมหานาค
จากหลักการและเหตุผลที่ว่า ตัวเลขเดิมซึ่งเป็นข้อมูลจากสำนักงานเขตดุสิต และกองปกครองและ
ทะเบียน กรุงเทพมหานครนั้นผิดไปจากความจริงอย่างมาก โดยยืนยันจากสัดส่วนของผู้มีสิทธิ
เลือกตั้ง และจำนวนบ้านดังกี่สำมาแล้ว ดังนั้นจึงควรปรับแก้ ซึ่งแม้จะไม่ตรงจำนวนจริงพอดี
แต่ก็ใกล้เคียงกว่ามาก หลักการปรับแก้ คือ พยายามหาค่าให้ใกล้เคียงกับจำนวนประชากรในปี
พ.ศ. 2531 ซึ่งสำนักงานทะเบียนกระทรวงมหาดไทยได้ปรับแก้ไว้

จำนวนประชากรในเขตดุสิต พ.ศ. 2531 ที่สำนักงานทะเบียน กระทรวงมหาดไทยได้
ทำการปรับแก้

แขวง	ดุสิต	วชิรพยาบาล	สวนจิตรลดา	สี่แยก มหานาค	ถนนนคร- ไชยศรี	บางซื่อ	รวม
จำนวน	40225	25375	25714	14858	153566	297604	557342

วิธีการปรับได้ทดลองใช้ตัวเลขจากสองกรณี คือ กรณีแรกใช้จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในแต่ละปี
มารวมกับจำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี โดยใช้สัดส่วนจากรายงานสำมะโนประชากร
พ.ศ. 2523 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จากนั้นจึงนำไปหักลบกับจำนวนประชากรที่ย้ายเข้าและ
ย้ายออกในแต่ละปีย้อนหลังลงไปจนถึงพ.ศ. 2521 แต่ปรากฏว่าตัวเลขที่ได้มีค่าแตกต่างจากจำนวน
ประชากรของทั้งสองแขวงในปี 2531 ของสำนักงานทะเบียน กระทรวงมหาดไทยอย่างมาก ส่วน
กรณีที่สองได้ใช้จำนวนประชากรโดยเฉลี่ยต่อบ้าน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถาม และข้อมูลจาก
กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานครคูณกับจำนวนบ้านในแต่ละปีซึ่งมีข้อมูลอยู่ (แขวงวชิร-
พยาบาล มีประชากรเฉลี่ย 8.6 คนต่อบ้านหนึ่งหลัง และแขวงสี่แยกมหานาคมียุทธประชากรเฉลี่ย 6.4
คนต่อบ้านหนึ่งหลัง) ปรากฏว่าได้จำนวนประชากรใกล้เคียงกับข้อมูลของสำนักงานทะเบียนฯ
กระทรวงมหาดไทยอย่างมาก (ตารางที่ 4.11) นอกจากนี้ยังได้ทำการทดลองคำนวณประชากร
ของแขวงบางซื่อ ซึ่งถือว่าเป็นแขวงที่น่าจะหาจำนวนประชากรได้ถูกต้องที่สุด เพราะไม่มีสถาบัน
เข้ามาเกี่ยวข้อง ก็พบว่าได้ตัวเลขที่ใกล้เคียงกับข้อมูลของสำนักงานเขตอย่างมาก (แขวงบางซื่อ

ตารางที่ 4.10 ประชากรรายแขวง เขตผลิต พ.ศ.2521-2530 (ภายหลังการปรับแก้แล้ว)

แขวง	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530
1. ผลิต	34,493	34,807	34,194	34,897	35,321	35,233	35,268	34,873	34,941	34,442
2. วิชาชีพพยาบาล	22,816	22,867	23,263	23,340	23,392	23,444	24,114	24,871	25,335	25,370
3. สำนักรังสี	16,837	17,182	16,949	18,134	18,637	18,125	17,748	17,393	17,465	16,911
4. สี่แยกมหาภาค	12,582	12,646	12,870	12,954	12,986	13,178	13,216	13,754	14,246	14,846
5. ถนนนครราชสีมา	92,732	95,796	101,009	121,923	124,805	122,038	121,207	119,866	122,254	119,080
6. บางซื่อ	149,232	151,110	152,741	165,930	169,561	169,244	171,748	170,800	175,912	176,223
รวม	328,692	334,408	341,026	377,178	384,702	381,262	383,301	381,557	390,153	386,872

ตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบข้อมูลประชากรในแขวงที่ขึ้นเขา

แขวงหรือเทศบาล	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531
จำนวนประชากรเดิม	111,188	119,684	129,188	138,969	147,916	154,177	160,214	166,708	167,255	162,603	25,375
จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	-	-	-	-	-	-	-	12,208	12,472	11,478	12,175
จำนวนบาน	2,653	2,659	2,705	2,714	2,720	2,726	2,804	2,892	2,946	2,950	2,951
จำนวนประชากรคิดใหม่	22,816	22,867	23,263	23,340	23,392	23,444	24,114	24,871	25,335	25,370	25,375
แขวงสี่แยกหนานาค	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531
จำนวนประชากรเดิม	42,093	43,631	45,578	48,504	50,628	51,552	52,647	54,253	55,380	14,846	14,858
จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	-	-	-	-	-	-	-	5,357	5,692	5,473	5,823
จำนวนบาน	1,966	1,976	2,011	2,024	2,029	2,059	2,065	2,149	2,226	2,320	2,322
จำนวนประชากรคิดใหม่	12,582	12,646	12,870	12,954	12,986	13,178	13,216	13,754	14,246	14,846	14,858

แผนที่ 4.18 การกระจายตัวประชากรในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ. 2530
ที่มา: กองผังเมือง กทม.

มีประชากรโดยเฉลี่ย 5.4 คนต่อบ้านหนึ่งหลัง) ดังนั้นจึงตกลงใช้จำนวนประชากรตามที่คานาน ได้โดยวิธีนี้ (ตารางที่ 4.10)

4.6.2 ขนาด โครงสร้าง ความหนาแน่น และการกระจายตัวของประชากร

เขตดุสิตมีประชากรประมาณ 386872 คน (ตัวเลขปรับแล้ว) ในปี พ.ศ. 2530 คิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรในกรุงเทพมหานครจัดว่ามีประชากรมากอยู่ในลำดับที่ 5 รองจากเขตพระโขนง บางเขน ยานนาวา และบางกะปิ มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 17,427 คน/กม² ซึ่งมีเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น ๆ แล้วพบว่ามีความหนาแน่นสูงเป็นอันดับ 7 คือ รองจากเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ ธนบุรี คลองสาน พญาไท และพระนคร ตามลำดับ ขณะที่ค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ของกรุงเทพฯ มีประมาณ 3486 คน/กม² โดยประชากรจะกระจายอยู่ทั่วไป แต่จะมีความหนาแน่นสูงในพื้นที่เขตชั้นใน และค่อยเบาบางลงในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก ตามลำดับ เขตดุสิตจัดเป็นเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นจึงมีความหนาแน่นของประชากรอยู่สูง เขตที่มีประชากรหนาแน่นน้อยอย่างมากจะเป็นเขตชั้นนอก ซึ่งยังมีพื้นที่เกษตรและพื้นที่ว่างอยู่อีกมาก เช่น เขตบางขุนเทียน เขตมีนบุรี เขตหนองจอก เป็นต้น

ในด้านโครงสร้างประชากรของเขตดุสิต จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2513 และ 2523 พบว่า ประชากรช่วงอายุ 20-24 ปี มีมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 15.1 ในปี พ.ศ.2523 รองลงมาคือประชากรช่วงอายุ 15-19 ปี และ 25-29 ปี จัดว่าเป็นประชากรวัยแรงงาน และในปี 2523 จะมีสัดส่วนประชากรในช่วงอายุเหล่านี้สูงกว่าในปี 2513 ขณะเดียวกันประชากรในวัยเด็ก คือ อายุ 14 ปี ลงมา มีแนวโน้มลดลงอย่างมาก คือจากร้อยละ 36.2 ของทั้งหมดเหลือเพียงร้อยละ 26.9 ในปี 2523 จากแผนภูมิที่ 4.1 จะเห็นว่าโครงสร้างประชากรเป็นรูปปิรามิดฐานสอบมากขึ้น แสดงว่ามีประชากรวัยทำงานเพิ่มมากขึ้น และวัยพึ่งพามีน้อยลง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร หรือกับจังหวัดอื่นทั่วทั้งประเทศ ก็พบว่ามีลักษณะเดียวกัน

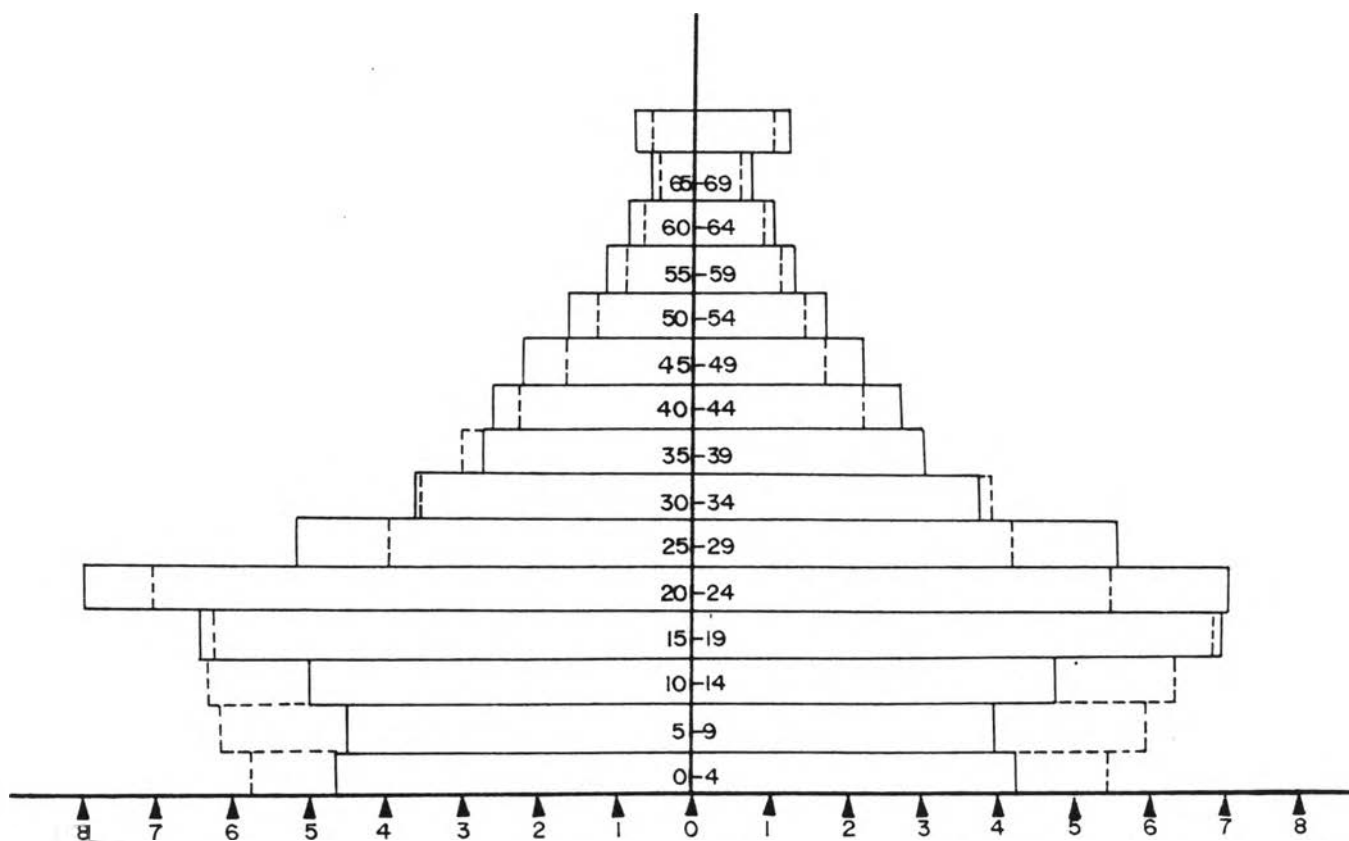
เมื่อพิจารณาในรายแขวง พบว่า แขวงที่มีประชากรมากที่สุดคือ แขวงบางซื่อ รองลงมาได้แก่ แขวงถนนนครไชยศรี แขวงดุสิต แขวงวชิรพยาบาล แขวงสวนจิตรลดา และสี่แยกมหานาค ตามลำดับ (ตารางที่ 4.10) ซึ่งความมากน้อยของประชากรในแต่ละแขวงเหล่านี้เรียงตามลำดับเช่นนี้มาโดยตลอด ทั้งนี้เนื่องมาจากขนาดของพื้นที่แขวงซึ่งมากน้อยแตกต่างกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ในแต่ละแขวงแล้ว ก็พบว่าแขวงสี่แยกมหานาคมีความหนาแน่นสูงที่สุด คือ ประมาณ 43,794 คน/กม² รองมาคือ แขวงวชิรพยาบาล แขวงถนนนครไชยศรี แขวงดุสิต แขวงบางซื่อ และแขวงสวนจิตรลดา (ตารางที่ 4.12) โดยแขวง

แผนภูมิที่ 4.1

โครงสร้างประชากร เขตตุลิต

———— พ.ศ. 2523

----- พ.ศ. 2513

1 ซม. = 4,000 คน

ตารางที่ 4.12 ความหนาแน่นประชากรรายแขวง

แขวง	พื้นที่ (กม ^๒)	ความหนาแน่น (คน / กม ^๒)									
		2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530
1. ดุสิต	2.233	15,447	15,588	15,313	15,628	15,818	15,778	15,794	15,617	15,648	15,424
2. วชิรพยาบาล	1.074	21,244	21,291	21,660	21,732	21,780	21,829	22,453	23,157	23,589	23,622
3. สวนจิตรลดา	1.737	9,693	9,892	9,758	10,440	10,729	10,435	10,218	10,013	10,055	9,736
4. สีแยกมหานาค	0.339	37,115	37,304	37,965	38,212	38,307	38,873	38,985	40,572	42,024	43,794
5. ถนนนครไชยศรี	5.272	17,590	18,171	19,160	23,127	23,673	23,148	22,991	22,736	23,189	22,587
6. บางซื่อ	11.545	12,926	13,089	13,230	14,372	14,687	14,660	14,876	14,794	15,237	15,264
รวม	22.200	14,799	15,057	15,355	16,982	17,321	17,166	17,258	17,180	17,567	17,419

ตารางที่ 4.13 อัตราการเพิ่มประชากรรายแขวง เขตคูลิต พ.ศ.2521-2530

แขวง	อัตราการเพิ่มเป็นร้อยละต่อปี									เฉลี่ย
	2521-22	2522-23	2523-24	2524-25	2525-26	2526-27	2527-28	2528-29	2529-30	
1. คูลิต	0.91	-1.76	2.06	1.22	-0.25	0.10	-1.12	0.19	-1.43	-0.008
2. วัชรพยามาล	0.22	1.73	0.33	0.22	0.22	2.86	3.14	1.87	0.14	1.19
3. สวมจิตรลดา	2.05	-1.36	6.99	2.77	-2.75	-2.08	-2.00	0.41	-3.17	0.10
4. สีเขมกทามาค	0.51	1.77	0.65	0.25	1.48	0.29	4.07	3.58	4.21	1.87
5. เทนนครไชยศรี	3.30	5.44	20.71	2.36	-2.22	-0.68	-1.11	1.99	-2.60	3.36
6. บางซ้อ	1.26	1.08	8.63	2.19	-0.19	1.48	-0.55	2.99	0.18	2.11
รวม	1.74	1.98	10.60	1.99	-0.89	0.53	-0.45	2.25	-0.84	1.88

ตารางที่ 4.14 การกระจายตัวประชากรระดับแขวง พ.ศ.2521

แขวง	พื้นที่	ร้อยละ	ร้อยละ	ประชากร	ร้อยละ	ร้อยละสะสม	ค่า
	ตร.กม.	ร้อยละ	สะสมของพื้นที่ CP.	คน	ร้อยละ	ของประชากร CP.	CI
1. สีแยกมหานาค	0.339	1.53	7.82	12,582	3.83	5.12	
2. สานจิตรดตา	1.737	7.82	59.82	16,837	5.12	50.52	
3. วชิรพยาบาล	1.074	4.84	69.88	22,816	6.94	61.02	
4. ดลิต	2.233	10.06	93.63	34,493	10.50	89.23	0.06
5. ถนนนครราชสีมา	5.272	23.75	98.47	92,732	28.21	96.17	
6. บางซ้อ	11.545	52.00	100.00	149,232	45.40	100	
รวม	22.20	100	429.62	328,692	100	402.06	

ตารางที่ 4.15 การกระจายตัวประชากรระดับแขวง พ.ศ.2525

แขวง	พื้นที่		ร้อยละ สะสมของ พื้นที่ CP.	ประชากร คน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม ของประชากร CP.	ค่า CI
	ตร.กม.	ร้อยละ					
1. สี่แยกมหานาค	0.339	1.53	7.82	12,986	3.38	4.84	
2. สวนจิตรลดา	1.737	7.82	59.82	18,637	4.84	48.92	
3. วชิรพยาบาล	1.074	4.84	69.88	23,392	6.08	58.1	
4. คลีต	2.233	10.06	74.72	35,321	9.18	64.18	0.09
5. ถนนนครไชยศรี	5.272	23.75	98.47	124,805	32.44	96.62	
6. บางซื่อ	11.545	52.00	100.00	169,561	44.08	100	
รวม	22.20	100	410.71	384,702	100	372.66	

ตารางที่ 4.16 การกระจายตัวประชากรระดับแขวง พ.ศ.2530

แขวง	พื้นที่	ร้อยละ	ประชากร	ร้อยละ	ร้อยละสะสม	ค่า CI
	ตร.กม.	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	ของประชากร CP.	
					สะสมของ พื้นที่ CP.	
1. สีแยกมหานาค	0.339	1.53	14,846	3.84	4.37	
2. สวนจิตรดา	1.737	7.82	16,911	4.37	49.92	
3. วชิรพยาบาล	1.074	4.84	25,370	6.56	58.82	
4. ศุสิต	2.233	10.06	34,442	8.90	89.6	0.07
5. ถนนนครราชสีมา	5.272	23.75	119,080	30.78	96.16	
6. บางซื่อ	11.545	52.00	176,223	45.55	100.00	
รวม	22.20	100	386,872	100	398.87	

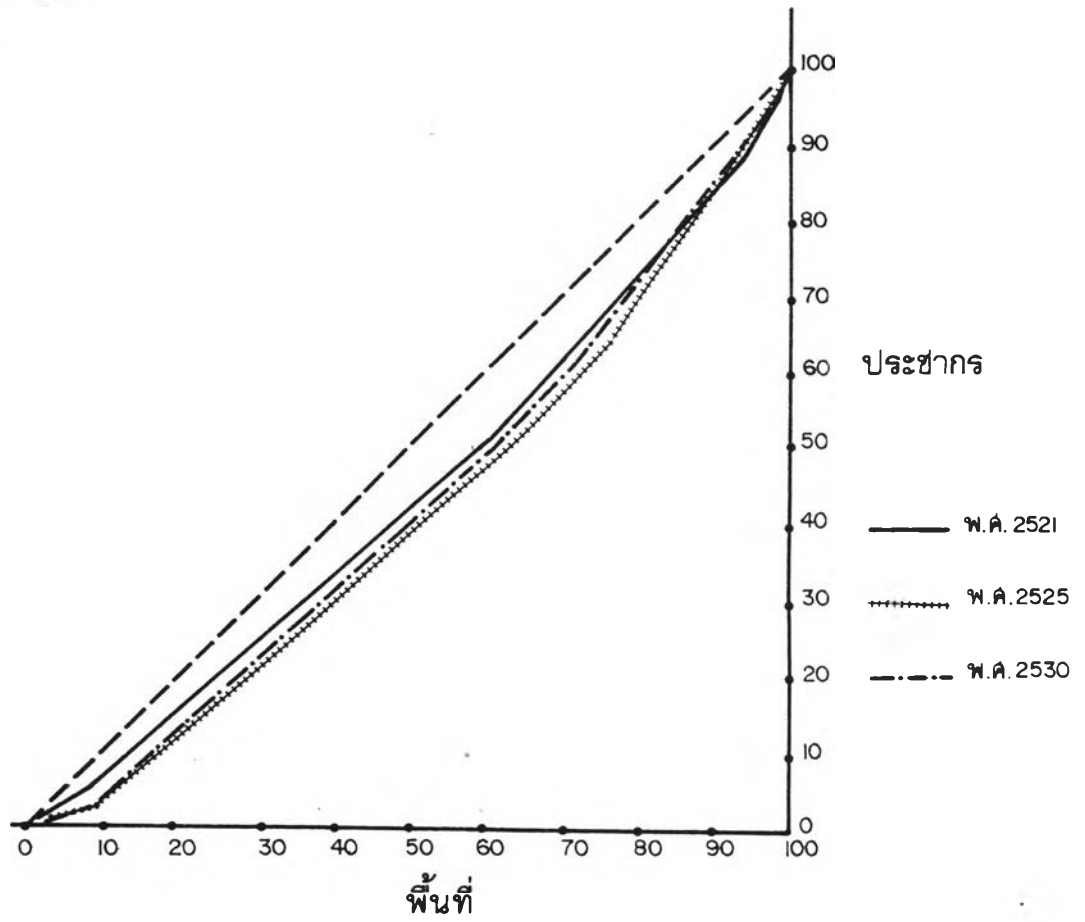
ตารางที่ 4.17 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายแขวง เขตคสิด พ.ศ.2521-2530

การเปลี่ยนแปลง จำนวนประชากร แขวง	พ.ศ.2521-2525			พ.ศ.2525-2530		
	คน	% Relative	% Absolute	คน	% Relative	% Absolute
1. คสิด	828	2.4	1.5	-879	-2.5	-40.5
2. วชิรพยาบาล	576	2.5	1	1,978	8.5	91
3. สานจิตรลดา	1,800	10.7	3.2	-1,726	-9.3	-79.5
4. สีแยกมหานาค	404	3.2	0.7	1,860	14.3	85.7
5. ถนนนครราชสีมา	32,073	34.6	57.3	-5,725	-4.6	-263.8
6. บางซื่อ	20,329	13.6	36.3	6,662	3.9	307.0
รวม	56,010	17.1	100	2,170	0.6	100

$$\text{Relative} = \frac{\text{หลัง} - \text{ก่อน}}{\text{ก่อน}} \times 100$$

$$\text{Absolute} = \frac{\text{ผลต่างแต่ละแขวง}}{\text{ผลต่างของทั้งเขต}} \times 100$$

แผนภูมิที่ 4.2

แสดงการกระจายตัวประชากรเขตผลิต

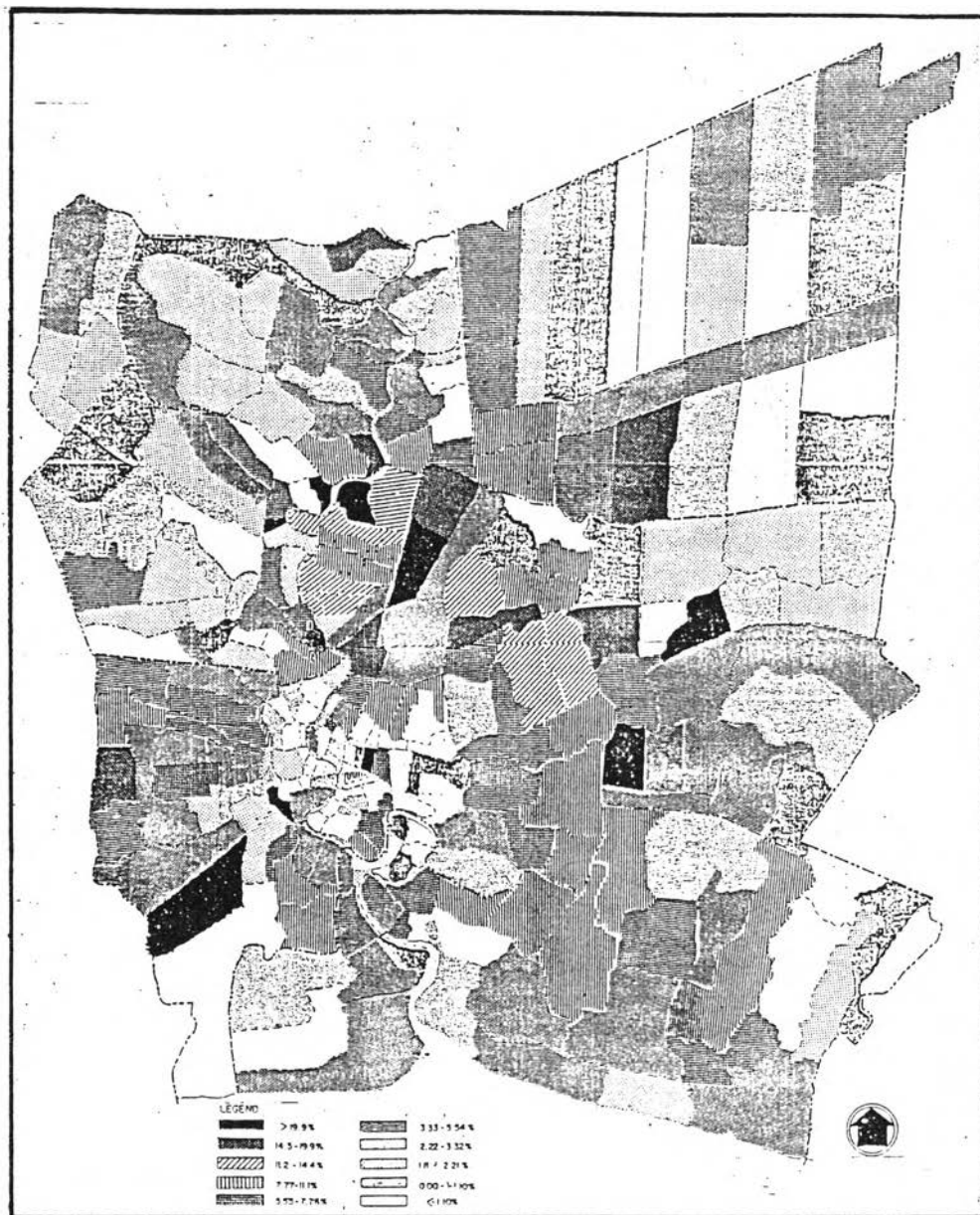
สี่แยกมหานครมีประชากรหนาแน่นสูงที่สุดมาโดยตลอด ส่วนแขวงวชิรพยาบาลกับแขวงถนนนครไชยศรี นั้น ผลัดกันอยู่ในลำดับที่สอง กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ.2521-2523 แขวงวชิรพยาบาลหนาแน่นเป็นลำดับที่สอง ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2524-2527 แขวงถนนนครไชยศรี อยู่เป็นลำดับที่สอง ครั้นจากปี พ.ศ.2528 เป็นต้นมา แขวงวชิรพยาบาลก็มีความหนาแน่นเป็นลำดับที่สองอีก สำหรับ แขวงถนนนครไชยศรีนั้นสืบเนื่องมาจากการมีสถาบันทหารตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก จึงอาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรสูง ส่วนแขวงอื่น ๆ ก็มี

ความหนาแน่นลดน้อยลงตามลำดับ โดยแขวงสวนจิตรลดามีความหนาแน่นน้อยที่สุดมาโดยตลอด

สำหรับการกระจายตัวของประชากรในเขตคูสิตนั้น เมื่อพิจารณาโดยหาความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับพื้นที่ 2 วิธีคือ การใช้เส้น Lorenz Curve และดัชนีการรวมตัวของประชากร (Concentration Index) เปรียบเทียบ 3 ช่วงปี คือ ปี 2521 2525 และ 2530 พบว่าทั้ง 3 ช่วงปี เส้นโค้ง Lorenz Curve เข้าใกล้เส้นแสดงการกระจายตัวสม่ำเสมอใกล้เคียงกันอย่างมากโดยเส้นโค้ง Lorenz Curve ของปี 2521 เข้าใกล้มากกว่าปี 2530 เล็กน้อย และถัดมาเป็นเส้นปี 2525 (แผนภูมิที่ 4.2) แสดงว่า ประชากรในเขตคูสิตมีการกระจายตัวในพื้นที่มาก ซึ่งปี 2521 กระจายตัวดีที่สุทธองมาคือในปี 2530 และปี 2525 ตามลำดับ และค่าดัชนีการรวมตัวของประชากรทั้ง 3 พ.ศ. ก็เข้าใกล้ 0 อย่างมากคือ 0.06 ในปี 2521 0.09 และ 0.07 ในปี 2525 และ 2530 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับเส้นโค้ง Lorenze Curve เพราะการที่ค่าดัชนีการรวมตัวของประชากรเข้าใกล้ 0 มาก แสดงว่ายังมีการกระจายตัวในพื้นที่มาก (ตารางที่ 4.14 และ 4.15 แต่เมื่อพิจารณาแต่ละบริเวณในพื้นที่เขตคูสิต ก็พบว่าพื้นที่ที่เป็นสถาบัน เช่น พระราชวัง สถานที่ราชการ รวมทั้งกรมกองทหารต่าง ๆ ซึ่งอยู่ทางด้านใต้ของพื้นที่เขต จะมีจำนวนประชากรเบาบางกว่าที่อยู่อาศัยของประชากรทั่วไป นอกจากนี้ทางเหนือสุดของพื้นที่เขตในแขวงบางซื่อ ซึ่งเรียกว่าประชาชื่นก็ยังมีที่ว่างและที่เกษตรอยู่อีกซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่น้อย โดยเฉพาะบริเวณริมคลองบางเขนซึ่งไม่ค่อยมีถนนซอยเข้าถึง ดังนั้นเมื่อพิจารณาร่วมกับความหนาแน่นของประชากรเขตคูสิตในแต่ละบริเวณแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า การกระจายตัวของประชากรเขตคูสิตยังไม่สม่ำเสมอเต็มที่นัก แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น ๆ หรือภาพรวมของกรุงเทพมหานคร เขตคูสิตก็จัดว่ามีการกระจายตัวของประชากรอยู่ในระดับที่ดีมาก

4.6.3 การเปลี่ยนแปลงประชากร

กรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงประชากรในรอบ 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2516-2525 จำนวน 1,501,205 คน หรือร้อยละ 37.84 โดยมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี แต่เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยลดลง โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงโดยเฉลี่ยต่อปี (Growth Rete) ร้อยละ

แผนที่ 4.19 แสดง อัตราการเพิ่มประชากร พ.ศ. 2530

ที่มา : กองผังเมือง กทม.

3.6 สำหรับในระดับเขตนั้น เขตชั้นในหลายเขต เช่น พระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ คลองสาน มีประชากรลดลง ส่วนเขตอื่น ๆ มีประชากรเพิ่มขึ้น (ประภาพรณ ม่วงไหมทอง 2531 : 111) ขณะเดียวกันสำนักผังเมืองกระทรวงมหาดไทย ทำการศึกษาพบว่าที่เขตชั้นในมีประชากรลดลงเพราะ เขตเหล่านี้เป็นย่านธุรกิจการค้า มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการค้า จากตึกแถวซึ่งเป็นที่พักอาศัยและการค้า เป็นสำนักงานและศูนย์การค้า ทำให้ประชากรย้ายออกไปในพื้นที่ชั้นกลาง คือ เขตบางเขน บางกะปิ พระโขนง ภาษีเจริญ ราชบุรีบูรณะ เป็นต้น นอกจากนี้ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา จังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับกรุงเทพฯ โดยเฉพาะสมุทรปราการ นนทบุรี ก็มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงมาก เพราะเป็นพื้นที่ที่รองรับการขยายตัวของประชากรจากกรุงเทพฯ โดยสมุทรปราการเป็นแหล่งงาน ส่วนนนทบุรี (รวมปทุมธานี) เป็นแหล่งที่พักอาศัย การเพิ่มประชากรนอกจากเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ คือ การเกิด-ตาย แล้ว ยังเกิดจากการย้ายถิ่น โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร การย้ายถิ่นนับเป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประชากรมากกว่าการเพิ่มตามธรรมชาติ (จินตนา นพพันธ์ 2528) อัตราการย้ายถิ่นของกรุงเทพฯ สูงมากในช่วง พ.ศ.2518-2523 ต่อมา มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานไทยได้ไปทำงานในประเทศแถบตะวันออกกลางสูงมาก

สำหรับเขตคูสิต เมื่อพิจารณาระดับเขต พบว่ามีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ.2525 ต่อมาในปี 2526 ประชากรกลับลดลง และเพิ่มขึ้นอีกในปี 2527 ครั้นปี 2528 ก็ลดลงอีก และเพิ่มขึ้นในปี 2529 พอถึงปี 2530 ก็ลดลงอีกครั้ง แต่อัตราการเพิ่มลดในช่วงนี้มีได้สูงมากนัก แขวงที่มีการเพิ่มของประชากรมาโดยตลอด คือ แขวงวชิรพยาบาล และแขวงสี่แยกมหานาค ส่วนแขวงคูสิต แขวงสวนจิตรลดา และแขวงถนนนครไชยศรี นั้น มีประชากรเพิ่มและลดสลับกันไปในแต่ละปี (ตารางที่ 4.17) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่แขวงเหล่านี้มีสถาบันต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีผลทำให้ค่าจำนวนประชากรเพิ่มลดไม่แน่นอน ดังจะเห็นได้จากอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยในช่วง 10 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ.2521-2530 นั้น แขวงถนนนครไชยศรี มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยถึง 3.36 ทั้งที่จำนวนประชากรลดลงถึงช่วง 4 ปี คือ พ.ศ.2526, 2527, 2528 และ 2530 ทั้งนี้เพราะในช่วงปี 2523-2524 นั้น ประชากรมีอัตราเพิ่มถึงร้อยละ 20.71 กล่าวคือ ประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 121,923 คนในปี 2524 จากจำนวน 101,009 คนในปี 2523 สำหรับแขวงบางซื่อนั้นมีประชากรลดจากปีก่อนสองช่วง คือ พ.ศ.2526 และ 2528 แต่มีอัตราลดไม่มากนัก นอกนั้นมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นโดยตลอด อัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของเขตมีค่าร้อยละ 1.88 สำหรับแขวงถนนนครไชยศรีมีค่าสูงที่สุด คือร้อยละ 3.36 ดังกล่าว รองลงมาคือ แขวงบางซื่อ แขวงสี่แยกมหานาค และแขวงวชิรพยาบาลตามลำดับ แขวงสวนจิตรลดา มีอัตราเพิ่มน้อยที่สุด ส่วนแขวงคูสิตนั้นมีอัตราเพิ่มเป็นลบ แสดงว่าประชากรลดลง (ตารางที่ 4.17) การ

เปลี่ยนแปลงเป็นรายแขวง (Relative Change) นั้น ในช่วงแรกตั้งแต่ พ.ศ.2521-2525 นั้น แขวงถนนนครไชยศรีมีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด รองลงมาคือ แขวงบางซื่อ ส่วนในช่วงหลังตั้งแต่ พ.ศ.2525-2530 แขวงสี่แยกมหานาค วชิรพยาบาล และบางซื่อเปลี่ยนแปลงในลักษณะเพิ่มขึ้น ส่วนแขวงอื่นลดลงในช่วงแรก การเปลี่ยนแปลงของแขวงถนนนครไชยศรี มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเขตในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ส่วนช่วงหลังเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงแขวงบางซื่อ สำหรับแขวงอื่น ๆ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเขตน้อยมาก (ตารางที่ 4.17) ส่วนลักษณะการเปลี่ยนแปลงประชากรในเขตคูสิต จากข้อมูลของสำนักงานเขตคูสิตและกองปกครอง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร พบว่าเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ คือมีการเกิดสูง แต่จากการตรวจสอบหลักฐานที่มาของข้อมูล และการเปรียบเทียบกับข้อมูลด้านอื่น ๆ ก็พบว่า การมีจำนวนการเกิดสูงเนื่องจากมีโรงพยาบาลระดับจังหวัดอยู่ในเขตคูสิตถึง 2 แห่ง คือ วชิรพยาบาลกับโรงพยาบาลมิชชั่น ซึ่งมีผู้มาเกิดเป็นจำนวนมาก แต่มิได้มีการแจ้งย้ายออกไปเมื่อออกจากโรงพยาบาลแล้ว ทำให้เกิดจำนวนประชากรคั่งค้างที่มีได้มีตัวตนอยู่จริงเป็นจำนวนมากดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น เมื่อตัดจำนวนประชากรที่ไม่มีจริงส่วนนี้ออก ก็พบว่าเขตคูสิตมีการเปลี่ยนแปลงเพราะการย้ายถิ่นมากกว่า ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับกรุงเทพมหานคร แขวงที่มีจำนวนผู้ย้ายเข้ามากที่สุดคือแขวงบางซื่อ เนื่องจากแขวงนี้ยังมีการพัฒนาพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยอีกมาก ในรูปของบ้านจัดสรรและที่ดินจัดสรร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เรียกว่าประชาชื่น ส่วนแขวงถนนนครไชยศรีก็มีจำนวนผู้ย้ายเข้าและย้ายออกเป็นจำนวนไม่น้อย ซึ่งเป็นเพราะมีการมกกองทหารอยู่มาก

4.6.4 การคาดประมาณจำนวนประชากร

การศึกษาประชากรของกรุงเทพมหานคร มีบางหน่วยงานได้ทำการคาดประมาณจำนวนประชากรไว้ โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำการศึกษาไว้อย่างละเอียด โดยแบ่งการคาดประมาณประชากรไว้เป็นช่วงระยะเวลา 5 ปี จนถึงปี พ.ศ.2544 มีรายละเอียดถึงระดับแขวง แต่เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวนี้คิดจากฐานปีก่อนที่จะมีโครงการจัดทำเลขบัตรประจำตัวประชาชนของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2526 จึงทำให้จำนวนประชากรฐานเดิมผิดไปจากความเป็นจริง โดยเฉพาะเขตที่มีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ เพราะไม่ได้ตัดจำนวนเด็กเกิดซึ่งมิได้แจ้งย้ายออก เช่น เขตปทุมวัน พญาไท บางกอกน้อย รวมทั้งเขตคูสิต ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงได้ทำการคาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคตโดยการคำนวณอีกครั้ง โดยใช้รูปแบบจำลองคณิตศาสตร์ (Mathematic Model) ซึ่งเลือกใช้แบบ Linear Regression เพราะพิจารณาจากจำนวนประชากรของเขตคูสิตในปีที่ผ่านมา ๆ มา แต่ละแขวงแล้วมีการเพิ่มขึ้นไม่มากนัก และบางแขวงกลับมีแนวโน้มคงที่ หรือลดลงด้วยซ้ำ โดยเฉพาะ

ตารางที่ 4.18 การคาดประมาณจำนวนประชากรรายแขวง เขตผลิต พ.ศ. 2534, 2539 และ 2544

จำนวนประชากร	2534	2539	2544
แขวง			
ผลิต	35,099	35,248	35,396
วชิรพยาบาล	26,492	28,027	29,563
สวนจิตรลดา	17,703	17,800	17,897
สี่แยกมหานาค	15,233	16,353	17,473
ถนนนครไชยศรี	140,432	155,938	171,444
บางซื่อ	192,242	208,120	233,998
รวม	427,201	461,486	505,771

แนวทางด้านล่างของพื้นที่เขต เช่น แขวงคูสิต แขวงสาขจักรลตว ส่วนแขวงบางซื่อ ซึ่งมีโอกาสที่จะพัฒนาทำให้ประชากรหนาแน่นขึ้น ก็เชื่อว่าแนวโน้มมิได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะปัจจุบันนี้ถือว่าแขวงบางซื่อมีการใช้พื้นที่เกือบเต็มแล้ว ประชากรอาจเพิ่มอีกได้บ้างในบริเวณประชาชื่น ซึ่งยังมีที่ว่างอยู่เล็กน้อย หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารที่ทรุดโทรมในบริเวณบางซื่อ บางโพ มาเป็นที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ในรูปอาคารสูง แต่ก็อยู่ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

จากการคาดประมาณจำนวนประชากรเขตคูสิตเป็นช่วงละ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2534-2544 จะได้จำนวนประชากร ในปี พ.ศ.2534 ประมาณ 427,201 คน และเพิ่มเป็น 461,486 คน กับ 505,771 คน ในปี พ.ศ.2539 และ พ.ศ.2544 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.18